

SOCIETATEA DE MAINE

REVISTA SĂPTĂMĂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul IV
N-rele
20 și 21

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Popiu Ilarianu

Număr
dublu
Lei 20

CLUJ, DUMINECĂ 22 și 29 MAIU 1927

CUPRINSUL

INVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE: Istoricismul și școala	St. Bezdechi
PROBLEME SOCIALE: Contribuții la rezolvirea problemei minoritare	Dr. Eduard Keintzel Gavril Todica
Orientări noi în viața noastră sufletească	
ACTUALITĂȚI: Aspecte dureroase ale problemei demografice în Franța	Ion Breazu Ion Mehedinteanu
Situația românilor din Banatul jugoslav	
Discuții și recenzii (Cecilian Petruanu: Bisericiile de lemn din județul Arad; Idem: Die Kunstdenkmäler der Siebenbürger Rumänen; Silviu Dragomir: Documente nouă pînătoare la relațiile Tarii Românești cu Sibniul)	Olimpiu Beros H. Traclafir
Pe Câmpia Libertății	
DISCUȚII LITERARE: „Apărarea Occidentului” de către un critic catolic	Radu Dragnea
FIGURI REPRESENTATIVE: Din tinerețea lui Ioan Teișu alias Măiorescu (II)	Dr. Cor. Suciu Petru Suciu Dr. Od. Apostol
ARDEALUL VECHIU: Bibliografa Ardealului (6)	
BIOPOLITICA: Determinarea rebusității	
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: „Degradarea Universităților”	O. E.
Săptămâna muzicală (Concertul A. Voileanu: Tenorul Chatlesky; Mascagni la Cluj)	Aurel Decei Ion Băilă
Cărți, reviste, ziare (Editura „Ancora”)	
CRONICA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ: Reforma legislației britanice referitoare la Trade Unions. — Situația pieții mondiale	Dr. Traian Năchescu
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE: + Dr. C. Maior. — Școala dela Turtucoia. — Mica Intelegeră. — Bibliografie. — Redacționale. — Administrative	Red.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 51
DALEA VICTORIEI No. 8
Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SĂPTĂMĂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:

Ion Clopoțel

Redacția și Administrația:

CLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon 308
Plaja Untrei No. 8.

Anul IV

N-rele 21 și 22

Duminecă, 22 și 29 Maiu 1927

Numărul: Lei 20

Istoricismul și școala

Rareori studiul istoriei a fost cultivat atât de intens ca în timpurile noastre. Adică, da, se ocupau mult cu istoria și alexandrinii. Generația dinainte, care făcuse istorie, nu avea timp să se complacă în infinitele și măruntele monografiilor, caracteristice unei epoci, care, prin admirația ei exclusivă pentru trecut, însemna că vrea să renunțe la rodirea, la fecundarea prezentului. Aș fi tentat — dar asta nu poate rămâne decât un paradox — să afirm că un popor face cu atât mai multă istorie, cu cât e mai lipsit de nervul vieții, al acțiunii care creiază istoria. La urma urmei, a stărui prea mult asupra trecutului, e un semn de bătrânețe.

Și atunci care e valoarea educativă a acestor studii?

Vorbind într'un cerc de admiratori, Anatole France, care tocmă ascultase o conferință despre cer a unui savant abate în curent cu toate teoriile moderne, spunea că el, France, are mai multă stimă pentru o cunoștință a lui din tinerețe, pentru un oarecare preot Matalène, care chiar la jumătatea secolului trecut încercase să dovedească cumcă pământul e fix, iar soarele și stelele se învârtesc în jurul lui. De ce? Pentrucă acesta din urmă își apăra religia, în slujba căreia punea și știința, pe câtă vreme din teoria abatelui modern rânjea ateismul. Ei da, această nemiloasă astronomie, care i-a luat pământului locul lui de cinstă, încredințându-ne că nu e decât o biată picătură de noroi în imensitatea spațiilor, ne-a strecurat un fir de ghiață în suflet, și ne-a făcut să ne îndoim și de noi înșine, și de religia care nu mai e în concordanță cu datele științei. Omul, care credea că planeta lui e centrul universului, iar el însuși rege al creației, se vede dintr'odată redus la rolul unei mizerabile gângănii efemere, alături de atâtea alte vietăți, bănuite prin alte planete, poate cu mult superioare nouă.

În felul acesta astronomia e descurajatoare și Anatole France avea dreptate. Același lucru se poate spune și despre istorie, despre o anumită istorie, care are ambiția să caute adevărul absolut în ceea ce a fost, independent de relațiile cu viața noastră de azi, acea istorie, care caută să stabilească fenomenul istoric „wie es eigentlich gewesen ist”. Specta-

colul interminabil al atâtor năzuinți, al aceluiaș năzuinți, deseori meschine, uneori încoronate de succes, de cele mai multe ori menite neizbânzii, ne umplu sufletul de un scepticism pustiu, care ne taie avântul creator, mai ales când luăm contact cu acest fel de istorie, când sufletul e tânăr și însetat de ideal. Pretenția istoriei care vrea să fie cu orice preț științifică (rea credință a avut acela care mai întâi a vrut numai decât să facă o știință și din această disciplină de învățământ), reclamă ca evenimentele să ne fie prezentate placid, fără nici un patos, fără nici un etos. Dar dacă această pseudoștiință poate în definitiv să fie un aliment neprimejdios pentru un spirit matur, care are un suport destul de puternic în fața materialului descurajant al vicisitudinilor neamului uman, ea, înțeleasă și prezentată astfel nu e, cred, de loc recomandabilă în școli, unde tineretul caută o hrană sănătoasă pentru spirit, un stimulent energie pentru viitor, un îndreptar pentru aspirațiile către ideal, un material trainic pentru făurirea unor noi idealuri active, rodnice. Să pretinzi obiectivitate pasivă în fața datelor istoriei unui spirit tânăr ce caută să-și clădească o viață nouă? Dar atunci istoria nu mai poate să creeze în sufletele tinere valori constructive. Să cauți să subliniezi din studiul istoriei o formulă abstractă valabilă pentru educația în acelaș senz a tuturor popoarelor? Dar asta însemnează să anihilezi etosul fiecărui popor, să consideri comunitatea ca un agregat mecanic de indivizi identici, concepție care e profund falsă și descope-rant sterilă. Cultura umană nu poate rezulta decât din o sumă de culturi specifice, care poartă pecetea timpului, a locului, a poporului care o creiază, o reprezintă, o susține.

„E adevărat — spune Reschert, — că preconizatorii și profetii idealelor comune de cultură au împrumutat din istorie idealurile lor. Dar ei erau în eroare, când își închipuiau că trecutul le-a dat aceste idealuri ca ceva limitat, definitiv, și stabil. Trecutul nu e ceva absolut, închis, ceva fix. Fiecare epocă își creiază o icoană a trecutului. Fiecare om mare e altfel văzut și altfel re-creat de fie-

care epocă. Căci noi ne creiem tabloul trecutului, talmăcim monumentele ei, zurgăvim pe oamenii ei, după interesele noastre, după problemele noastre, după gradul priceperii noastre psihologice, după nuanțele vieții noastre sentimentale. Ceeace noi numim spiritul timpurilor, e de fapt spiritul nostru, în care se oglindesc timpurile. De aceea, din trecut este istoric, numai ceea ce este întemeiat pe interesul prezentului. „Depinde de forma prezentului, către care domenii are să se îndrepte acest interes”. (E. Meyer). De aceea orice prezent care se pricepe mai adânc pe sineși, își creiază o altă și mai adâncă înțelegere a trecutului. Tendința de a elimina din învățământ această tendință spre prezent proprie întregii noastre considerări a istoriei, „răzbură amar-nic, pentrucă tineretul se îndepărtează instinctiv de idealurile școlii. Iar Lagarde, un alt mare teoretician, spune următoarele relativ la aceiași problemă: „Voi bătrânii, căutați slujitori pentru un ideal abstract. Tineretul vrea să se războiască pentru un ideal concret, vrea primejdie, riscuri, moarte, el nu vrea să rumege trecutul pe care l-au rume-gat străbunii lor. Tineretul vrea să trăiască viitorul, de aceea el nu poate trăi decât din viitor. De aceea idealul lui nu e inventarierea visurilor, gândurilor, agonis-izilor trecutului, ci viața prezentului, cea izvorită din trecut, viața adevărată a viitorului care tinde către veșnicie. Ideali-tatea trebuie să crească din lucrurile vieții de toate zilele, căci idealul nu există pentru a fi găsit ca frumos, ci pen-tru ca să biruie lumea, să mântuiască omenirea. Dacă idealul tineretului nu poartă caracterul celei mai înalte personalități, n'are nici caracterul de deveni o instituție a împărăției lui Dumnezeu. Spuneți azi cuvântul care trebuie spus, și nu spuneți azi, cuvântul ce s'a mai auzit și ieri, a fost urmat și tocmă de aceea înlăturat”.

Iată de ce în școală acel obiectivism placid, acel impersonalism steril, nu are ce căuta. Istoria care ne trebuie nouă, aci și acum, cel puțin în școală, trebuie să caute a pune în strânsă relație prezentul cu trecutul, scoțând din acel trecut mai ales ceea ce ne trebuie nouă. Istoria trebuia să ia o atitudine, căci nu-mai așa are rost afirmația că studiile din

¹ „Die Deutsche Bildungseinheit” p. 74.

școală trebuiesc orientate istoric. O cercetare a trecutului făcută astfel ca să trezească în sufletele tinere scepticismul și neputința, e un blestem, și atunci suntem gata să aprobăm pe acei istorici sau retori greci, cari în această privință păcătuiau prin excesul contrar, schimbând

la rigoare datele istoriei pentru a scoate din ea îndemnuri rodnice și eficace pentru tinerele generații. Din studiul istoriei trebuie să țâșnească viața, nu moartea. Căci, vorba lui Nietzsche: „Dați-mi întâi viață”, dacă vreți să vă fac din ea o cultură”.

St. Bezdechi

PROBLEME SOCIALE

Contribuții la rezolvirea problemei minoritare

În exaltarea sentimentelor, rațiunea omenescă cade pe al doilea plan și oamenii rătăcesc calea, care adeseori conduce inevitabil la ruină, dacă nu apucă la timp și cu cumpanire rece atitudinea ce trebuie luată și în locul forței brute, să pună în funcțiune mintea sănătoasă a omului.

Precum după orice emulație, astfel stau aztăzi față în față învingători și învinși: Pe când pe „învinși” îi favorizează însăși împrejurările silite către o cumpănire mai profundă și obiectivă, pe „învingători” însă abia îi poate elibera din vraja miopiei situației lor. De fapt nu există o dreptate absolută, ci numai relativă; totuși trebuie să se afle o anumită graniță, unde se întâlnesc principiile ambelor părți emulante, date fiind puterile omenesci relative, fiindcă numai sentimentul că i-s-a conferit dreptate, poate să dea omenirii o bază pentru o dezvoltare pacinică.

Cu atât mai miopi sunt unii oameni de stat, cari deși cunosc deoparte cursul necesar al acestei granițe a dreptății relative și de altă parte încătușarea ei, totuși le încalecă în mod conștient din motive neînsemnate. Trebuie denunțat opiniei publice, orice bărbat de stat, ori politician, care prin mijloace mincinoase și barbare ascunde în fața poporului său adevărul cunoscut pentru ca să se decoreze cu cununi de lauri eftine, ale contemporanilor săi și deschide larg porțile spre ruina viitoare. Acel care a ajuns la situația de a fi pus din partea poporului la putere și vază, trebuie să nizuiască ca în acțiunea lui să realizeze ceea ce a susținut ca just.

Dorința omenirii este de a fi condusă spre pace, ține la aceasta și o poartă în suflet și rațiune.

Două căi sunt deschise pornind dela centrul discuțiilor. Fiecare din ele pretinde, că conduce la același scop: Una prin *Societatea Națiunilor* (S. N.) voiește să conducă omenirea la paradisul păcii eterne, iar cealaltă prin realizarea Pan-Europei (P.-E.) Noi ne vom ocupa cu cercetarea amănunțită a tendințelor fiecăreia și după aceasta ne vom permite a ne pronunța și a semna, care ar fi influența și schimbarea ce poate să se producă asupra poporului săses în situația lui de minoritar.

Societatea Națiunilor.

Ideea realizării S. N. s'a ivit înainte cu veacuri, a rămas însă aproape totdeauna numai în rafturile literaturii respective,

în teorie. Biserica Romană a evului mediu nu a avut la bază altceva, decât o asociație a tuturor popoarelor creștine. Și mai pronunțat se ridică la suprafață această idee cu ocazia congresului din Viena (1815) când s'a format „Alianța Sfântă”. A tins spre evitarea unui viitor războiu și s'a realizat în urma imboldului dat de războaiele napoleoniene. Totuși nucleul războiului este purtat de alianța Sfântă dela început. Nu puterile doritoare a păcii au semnat actele congresului, ci învinși și învingători. Urmează în mod cronologic congresele de desarmare la Haga din 1800 și 1907 și ca rezultat, instituirea Judecătoriei arbitrale din Haga, care însă a căzut în desuetudine din cauză că puterile participante nu erau obligate de a se adresa în cazurile litigioase, la această instanță. Iar acesteia, îi lipsea facultatea de a putea impune cu forța judecata ei spre a se putea lua sancțiuni eficace.

Pericolul războiului care amenința și mai mult chiar, însus războiul, a determinat pe bărbații de stat ca să puie în practică ideea S. N. care exista numai în teorie ca ducătoare la scop. Astfel, s'au pronunțat pentru realizarea acestui principiu bărbații de stat englezi: Asquith și Lord Grey precum și germanii: Hans Delbrück și Bethmann Hollweg. În Iunie 1918 a dat Lord Grey publicității o broșură, în care tratează problema S. N. din punctul de vedere al asigurării față de un viitor războiu mondial, aducând totodată și propuneri concrete, pentru realizarea în sfera ei de activitate. Broșura a dat naștere la discuții vehemente, atât la amici cât și inimici. În același an, a aderat și susținut aceeași chestiune și președintele St. U., Wilson și a pretins formarea unei organizații eficace. În urma acestora, s'au declarat rând pe rând bărbații de stat ai diferitelor state pentru realizarea acesteia, intervenind cu personalitatea lor; astfel în Anglia: Lloyd George, în Franța Leon Bourgeois, în Austro-Ungaria ministrul de externe: Conte Burian. Tratatul de pace din Versailles au pus clauzula înființării S. N. și în baza lor s'a încheiat în 1924 protocolul din Geneva, care conține dispoziții cu privire la regularea conflictelor internaționale.

Pan-Europa.

În timpul din urmă, a intervenit o nouă mișcare în fruntea căreia s'a pus Conte R. N. Coudenhove-Kalergi cu opera sa: Pan-Europa. Din inițiativa

acestui s'a constituit „Uniunea Paneuropeană” cu scopul ca să nu cruțe nici o oboseală de a realiza St. U. din E. În legătură cu aceasta ne permitem a recomanda broșura dlui Octavian C. Tăslăuanu numită: „Statele Unite ale Orientului”, în care dorește realizarea Uniunii statelor din Sud-Ost-Europa cari să pregătească calea spre St. U. ale Europei, sub conducerea Italiei și din care să facă parte Austria, Cehoslovacia, Ungaria, Polonia, Statele Baltice, Jugoslavia, România, Bulgaria, Grecia, Turcia, Siria, Armenia, Georgia și Azerbeica. Nu se poate trece cu vederea, la cetirea acesteia, că autorul nu ar fi intenționat formarea acestei uniuni condus de ideea imperialistă de a realiza numai spre servirea esclusivă a intereselor românești față de Rusia.

După părerea lui R. N. C.-Kalergi primul pas spre realizarea P. E. ar fi convocarea unui congres Paneuropean (care de fapt s'a și ținut la 3—6 Octomvrie 1926 în Viena).

Al doilea pas, ar fi încheierea unei convenții obligatoare, privitor la arbitraj și garanție. (Conferința dela Locarno din 1925).

Al treilea pas ar fi formarea Uniunii Vamale Paneuropene adică desființarea granițelor vamale europene dintre state. Și, în sfârșit, încoronarea tendinței paneuropene ar fi constituirea Statelor Unite ale Europei după modelul St. U. din America.

Observațiuni.

Formațiunea actuală a S. N. poate fi supusă unor critici întemeiate. În general se pot indica în primul rând greutățile cu care trebuie să lupte S. N. când este vorba de executarea hotărârilor sale. Aderenții S. N. susțin că presiunea economică și morală ar fi suficientă pentru a constrânge executarea hotărârii ei. Aceasta însă, date fiind împrejurările actuale, nu este satisfăcător, fiindcă simpatiile și antipatiile dintre naționalitățile, cari trăiesc în cadrul formațiunii de stat, sunt conduse către o politică de alianță necondiționată și prin aceasta în războiu una față de alta așa încât forța executivă a S. N. devine iluzorie.

Prof. univ. Fr. de Liszt din Berlin, în opera sa științifică de drept internațional, se exprimă deasemenea chiar asupra acestui punct delicat când spune: „Viitorul dreptului internațional depinde dela reușita introducerii momentului de constrângere în noua organizație a asociației Statelor”. Afară de aceasta este o condiție *sine qua non*, ca în organizație să fie reprezentate toate popoarele lumii. Dar este lucru cunoscut că partea cea mai mare a statelor din lume nici nu fac parte din aceasta organizație. Ba chiar din contra, în scurtul timp al existenței S. N. s'au retras din organizație, diferite state și vagă este speranța de a se putea conta în speranța înțării altor state noi. Numai ca exemplu să amintim întra-

rea Germaniei în S. N. despre care s'a vorbit așa de mult. Cum s'ar putea spera că Germania, întrând într'o astfel de organizație internațională să consacre prin aceasta un statusquo, când în Vest este ocupată militaricește și exploatată economicicește iar în Ost irațional traversată și expropriată de teritoriile industriale sileziene și de colonii; împiedecată în unirea cu Austria.

Intrarea Germaniei în S. N. întâmplată în timpul din urmă, nu este contraprobă, deși buna ei credință în această procedură pentru momentul prezentului este neîndoielnică. Sarcastic surâzând, privește politica de alianță dintre singuraticele state, membre a S. N. din colțul fiecărui loc de discuție. Fiindcă S. N. consideră actualele granițe în importanța lor antebelică. Dorind împiedecarea războaielor, trebuie ca înainte de toate actualele granițe să cadă chiar și în supoziția că tratatul de garanție încheiat la Locarno în 1925 ar asigura menținerea actualelor granițe totuși tot așa de importante și mai înainte și aspirațiunile cari tind la mutarea lor sunt afund încrestate în sufletul maselor, iar politica de alianță va purta în acest senz grija ca aceste aspirații să se realizeze în sfârșit prin războiu.

Cu privire la S. N. se exprimă H. G. Wells: „Ceva. este mai bun decât nimic”, adaugă însă imediat exemple alegerice: „Dacă ar rătăci un elefant în grădina noastră am fi siliți să dăm grădinarului o armă potrivită. Această armă însă trebuie să fie o armă de vânatoare potrivită pentru elefant. Dacă dăm grădinarului o armă cu alică cu îndrumare ca să scoată elefantul din grădină, bazați pe principiul că ceva este mai bun decât nimic și îl trimitem în contra elefantului, ne-am ales calea cea mai ușoară a ne scăpa de el, nu însă de elefant, ci de grădinar”. Tot așa și S. N.: „Este un judecător asistat la darea sentinței de preot reporter de ziare, pe când cel ce așteaptă să fie condamnat și amicii lui, înarmați din cap până în tălpi, primesc sentința răsând”. S. N. nu poate garanta pacea și nu poate fi nici etapă în calea spre scop fiindcă menține statele actuale în granițele lor cu totul ne reale și croite în mod arbitrar, până când singura cale care ne promite și ne conduce la rezultatul final este chiar dărâmarea stâlpilor graniței cel puțin de însemnătatea lor actuală. Privitor la statele europene acesta nu este numai un ideal de dorit, ci chiar o condiție de existență. Statele singuraticice lăsate numai la puterile lor proprii, nu sunt în situație de a-și dovedi existența, ci sunt avizate în politica lor economică fără excepție la concursul reciproc, în politica financiară aproape la ruină, iar în forțele lor considerând felul cum sunt disecate, neputincioase. Urmările acestor stări de fapt prezintă în tot cazul numai culori nebuloase. Din haosul prezentului, S. N. în forma ei actuală de fapt, nu ne poate salva: însă ar putea-o face aceasta prin formarea de

urgență a Paneuropei. Această realizare însă cere o luptă grea, chiar în contra prejudecăților dominante cari toemai în timpul de față bubuie în adâncurile întunecimei în spre o luptă de clară rațiune și chibzuință în contra sentimentelor oarbe și deslănțuite. Că de fapt S. N. nu poate rezolva în mod satisfăcător nici problema minorităților, se va evidenția și din cele ce urmează.

În ce privește P. E., după concepția lui C. K. trebuie să fie accentuat că nu se pot admite toate punctele de vedere; cu aceasta totuși nu se poate esclude în fața tăriei de convingere desvoltată în acest proiect, cărui proiect nu i-se poate aduce judecata aspră că ar fi o utopie a unei fantezii. Iar de altă parte, s'ar putea crede, că controversile ar fi și aici numai în aparență, cari încet-încet ar putea fi anihilate. Totuși scopul final rămâne neatins. De fapt este vorba despre P. E. și s'ar putea replica că nici formarea St. U. D. E. nu ar însemna asigurarea completă a păcii lumii. Cu toată siguranța că nu! Însă trebuie să accentuăm, că de fapt s'ar pune baze de fapt unei păci între statele europene și că în al doilea rând asocierea St. d. E. ar forma o etapă pentru realizarea ideii păcii lumii, care sună astăzi încă ca o utopie și în sfârșit dacă s'ar cumpăni avantajele și desavantajele reciproce ele ne vor duce spre realizarea ideii. În tot cazul, s'ar crea o situație, unde ar sta față în față puteri tot mai mari și războiul între acele grupări mărite pare inevitabil. Totuși pornind dela această elipă, mai ușor s'ar garanta pacea prin Asocierea Națiunilor acestor puteri aliate atât de dorită, precum este posibil a se garanta pacea lumii de către marele număr al statelor de azi, fiindcă ar veni în combinație numai cinci Grupări Mondiale: P-America, P-Asia, P-E., Rusia Sovietică și Britania. Privită situația din acest punct de vedere, consider ca eroare părerea acelora, cari susțin că drumul la P-E. duce prin L. N. Chiar contrarul apare ca adevărat: P-E. trebuie în primul loc să se formeze, ca să conducă la L. N., respective la pacea lumii. Prin aceasta se va întări teoria istorică, în sensul căreia organizațiunile politice ale societății omenești se desvoltă din formațiuni mici, în grupuri tot mai mari, din familie prin unirea generațiilor și provincii în State și grupări de state în Puteri Mondiale.

Insemnătatea P-E.-ei pentru minorități și în special pentru sași.

După apariția operii lui C-K. s'au ocupat și zările germane din Ardeal pe scurt cu chestiunea P-E.-ei fără ca să atingă importanța chestiunii din punctul de vedere al minorităților. Realizarea St. U. d. E. ar fi, eventual, singura promițătoare de a rezolva în mod satisfăcător și problema minoritară. O consecință indiscutabilă a P-E. ei ar fi înainte de

toate dispariția valorilor prea accentuate ale naționalismului. După multele războaie religioase din evul mediu au urmat războaiele dintre națiuni. Încă pe timpul războaielor religioase, s'au auzit glasuri, că de fapt baza credinței creștine este iubirea, cea atot miloasă și atot răbdătoare. În vuetul profund de arme au rămas aceste vorbe neascultate; groaznic se deslănțuiau patimile și nimiciau orișice desvoltare în nucleu. Luptele nu au dat nici o explicare chestiunii, care credință ar avea dreptul de existență exclusivă și toate au rezistat. Ideile nu se pot alunga din lume cu tunuri și cu grenade. În decursul secolilor s'au strecurat idei noi în locul celor vechi și dacă totuși cele din urmă nu dispar cu totul și-au pierdut și își pierd cu timpul tot mai mult din intransigența lor. Și este oare naționalismul de azi, altceva decât numai o idee? Este incontestabil că în orișice idee este încorporată o forță dominantă asupra masei și ține într'o vrajă o parte mai mare sau mai mică a societății omenești un timp mai lung sau mai scurt, după puterea ei sugestivă. Asemenea și Napoleon, marele cutropitor a recunoscut abătut: „Am voit să repun Europa cu armele; astăzi o vor învinge numai ideile”. Se poate spune că este o miopie a nu recunoaște că idea naționalismului nu și-ar fi ajuns punctul culminant în formațiunea ei de astăzi, dacă nu chiar a și depășit acest punct culminant și prin urmare să cedeze rolul său de conducător altor idei. O idee nouă va înlocui ideea naționalismului, fiindcă aceasta reiasă dintr'o necesitate de existență a popoarelor. Popoarele se vor elibera din vraja intoleranței naționale fiindcă recunoscă în încetul efectul distrugător care amenință pe toți și nici altul decât Francesco Nititi spune: „Situația care s'a formulat nu mai primește alte iluzii: Ori se unește Europa ori se nimicește. St. U. ale E. cari erau eri numai o simplă imaginațiune sunt astăzi o condiție de desvoltare și existență”.

Se pune întrebarea dacă o minoritate națională ca sașii ar putea avea vre-o influință asupra politicii mondiale ori rămâne numai să se mulțumească cu simplă critică. Și cu aceasta trebuie să menționăm, că astăzi își împart soarta lor de minorități etnice cu peste 40 milioane, trebuind să-și elupte caracterul lor național particular. A-i esclude din lume fără nici o greutate nu se mai poate și menținerea lor în inferioritate sau chiar apăsarea lor tiranică are drept urmare că minoritățile etnice să reziste cu atât mai dărză pasiune și mai închegați pentru interesele lor individuale și prin aceasta forțele lor cele mai bune, dar chiar și desvoltarea lentă a unei organizații de stat se împiedică. Fiindcă orice luptă, orice războiu, fie chiar cât mai eroic purtat are totdeauna drept consecință nimicirea valorilor, cari nu pot fi înlocuite și lasă în urma lor ruine. Cu puțină excepțiune, aproape fiecare stat tratează minoritățile etnice, locuitoare între grani-

tele ei, ca valori mai inferioare, deși surt supuși la aceleași obligații, fără a putea și beneficia de cele mai elementare drepturi. Prin aceasta în cele mai multe cazuri comite greșeli națiunea dominantă, fiindcă avantajile care se prezintă, însă totuși dubioase, nu ridică des-avantajele națiunii dominante care se dezvoltă din frecări continue. Însă nu este justificată întrebarea diferitelor măsuri ce se iau de o parte pentru națiunea dominantă și de altă parte pentru naționalitățile minoritare, nici de punctul de vedere al umanitarismului, nici din punctul de vedere politic. *Națiunea dominantă exclude prin sincera ei năzuință culturală și civilizatoare, posibilitatea oprinării din punctul de vedere curat umanitar.* Astfel, ar putea să apară în mod problematic justificarea ei numai pe teren politic. Se accentuează că în cele mai multe state minoritățile etnice sunt numerice, relativ atât de reduse, încât din partea lor nici nu poate să se ridice chestiunea că ar putea avea vre-o influență asupra politicii externe. Nici nu vreau să mă mai ocup cu această chestiune mai departe. Problema minoritară s'a lămurit suficient din acest punct de vedere. Și chiar s'au ridicat glasuri din partea celor mai mult sau mai puțin competenți, cari aveau scopul, ținând seama de relațiunile statelor singulare, de a găsi soluția cea mai potrivită pentru fiecare. Toate aceste însă cu puțin rezultat.

Am arătat mai sus că situația, astfel cum se prezintă momentan chiar dacă numai în mod mărginit, adică luând prin mijlocirea S. N. ca să aflăm o soluție mai mult sau mai puțin fericită, totuși înseamnă o luptă vecinică. O regulare a situației izolate în fiecare stat în parte, între stat și minorități chiar și prin o legislație mai bună, nu va însemna niciodată și nicăiri stabilirea definitivă și durabilă a soluției potrivite a problemei minoritare, având în vedere că este o veche înțelepciune de a nu se baza pe legea însăși, ci totdeauna *pe modul ei de aplicare*, care se poate schimba cu fiecare schimbare de regim. Și nici aceasta nu este necesar ca să se dovedească, cât de mult râde în față și în mod ironic punerea în aplicare în mod greșit a teoriilor drepte. Ca exemplu a fost oprinarea minorităților din Cehoslovacia, unde nici slovacii n'au făcut excepție. Și totuși a declarat cu convingere Massaryk, președintele republicii: „Istoria dovedește că toate statele au decăzut prin șovinism, fie național, fie de clasă, fie politic sau religios”. Majoritatea sau minoritatea are neapărat lipsă de conlucrare pacinică pentru a face posibilă dezvoltarea civilizației. Unde popoarele s'au împărțit în dominante și dominate, acolo a fost răzvrătirea, pendintă numai de timp și însemnătatea mondială a problemei minoritare este înrădăcinată adânc în aceste fapte istorice. O mare greșală a națiunilor dominante se evidențiază prin năzuința, de a detrage posibilitatea de-

voltării culturale a minorităților. Ne permitem a da ca exemplu politica școlară din România care este preocupată să escludă minoritățile etnice dela posibilitatea instrucției școlare. (Ceva ameliorare și îmbunătățire se pare a se fi introdus de noul ministru dl Petrovici.) Ori nu-și dau seama politicianii din România (Anghelescu!) că politica lor școlară greșită conduce acolo unde sunt unii locuitori (ex. Bucovina sub Austria) care nu-și cunosc nici limba lor maternă și nici o altă limbă străină ceace nu poate să fie nici de părerea unui real eugetător. Ori cred națiunile dominante că cea 40 milioane minoritari se vor mulțumi cu aceste vederi? Aceasta este ațtăzi imposibil! Adeseori se dezvoltă în sufletul copilașului nevinovat prin această o ură care se dezvoltă în contra națiunii dominante și mai cu seamă în cazul când minoritățile aparțin unui popor cu o cultură mai veche. Prin această națiunea dominantă poate cel mult să ajungă în situația ca să-și coboare nivelul cultural, până când națiunea minoritară va fi în stare să aducă cele mai mari jertfe pentru a-și educa copiii în direcția dorită de ea. Nu se va lăsa răpită de limba sa maternă, de expresiunile rațiunii sale și ale spiritului său, chiar așa precum în trecut și eu atât mai puțin astăzi. Iar aici nu-și va avea forța de spus ultimul cuvânt.

Atâta timp, cât minoritățile etnice vor fi oprimate de către națiunile dominante nu poate fi vorba în nici un caz că s'ar opri vre-un moment de a renunța la conștiința lor națională la formarea St. U. d. E., fără ca să li se poată reproșa această preacauțiune. Inițiative pot să vie pe cale literară dela minorități, fiindcă suferințele lor au ascuțit puterea lor de judecată pentru a afla o soluție dreaptă a sorții propriie precum și a civilizației europene. Executarea în practică însă rămâne necesarmente în mâna națiunilor dominante cari trebuie să desvolte activitatea în interesul lor propriu. Toemai contrarii sunt vederile fostului ministru de externe, d. Duca, când declară că regimul român ar fi conciliant față de minoritățile etnice și ar fi aplicat să facă acestora cele mai largi concesiuni dacă aceștia își încredințează loialitatea lor statului. Pe lângă toată nesiguranța și flexibilitatea noțiunii, trebuie ca națiunea dominantă să recunoască, că iredentismul minorităților este trezit și menținut chiar prin propriul șovinism național și poate să ducă până chiar la răzvrătire. „Revoluția este justificată ca armă de apărare și necesitatea ei începe când toate celelalte mijloace s'au epuizat” și este îndreptățită când are ca urmare reforma sau perfecționarea, spune dl Massaryk. Este miopie politică când popoare care mai înainte au fost oprimate ca minorități și devenind dominante trec drept oprimate a celor cari mai înainte erau dominante iar actualmente devenite minorități și onorează ca eroi pe acei cari în trecut erau considerați ca

iredentiști. S'ar putea crede, că cunoașterea urmărilor unei acțiuni ar da și învățăminte practice. În timpul dinainte de războiu au fost cu siguranță mai puține minorități conștiente și iredentiste ca astăzi; totuși au rupt și format state. S'a spus în România că minorităților etnice le este Geneva mai aproape decât Bucureștiul. Minoritățile etnice se înșeală prin aceasta; nu din motivul afirmat de partidul liberal în timpul dominației lor, adică că li-s'ar satisface nevoile și în București, ci fiindcă o deciziune a S. N. fie ea cât de favorabilă în cazul concret pentru minorități de altă parte putând avea urmări grave, fiindcă partida contrară nu se va mulțumi cu înfrângerea suferită ci deciziunea va da totdeauna un imbold de revanșă în modul cel mai pronunțat.

Acosta dovedește, între imprejurările date, impotența L. N. cu organizația ei de astăzi, de a satisface scopului și de a putea servi omenirii pentru o dezvoltare pacinică. Minoritățile se vor apăra față de națiunile dominante cu toate mijloacele posibile pentru a putea para atacul și respective forța întrebunțată față de ele. Cel tare trebuie să întindă mâna celui slab și atunci acesta va primi mâna întinsă cu toată încrederea. Astăzi aceasta nu se poate întâmpla în mod nemijlocit; dar fiecare națiune dominantă are peste granițele statului frați de aceeași națiune. Prin unirea statelor s'ar putea evita un viitor războiu european însă în acest scop trebuie ca fiecare parte să-și facă în mod reciproc concesiuni prin care s'ar garanta *edictul de toleranță națională* și sancțiunile de azi necesare vor cădea în desuetudine, dacă toleranța națională va trece peste marginea neînțelegerii. Realizarea St. U. din E. ar da naționalismului de astăzi lovitura de grație. Totuși ideea naționalismului ar rămâne și în viitor cu calitățile bune și sănătoase în ființă; de altă parte va veni timpul (și trebuie să vie) când nu va mai conta ca putere, așa precum există astăzi, exercitând forța asupra maselor, cu pasiuni neînfrante și fără considerare la necesitatea de conviețuire armonioasă, a popoarelor conlocuitoare.

(Va urma).

Dr. Eduard Keintzel
trad. de dr. Ioan Luca

A apărut

Gânduri și chipuri din Grecia veche de St. Bezdechi

Tip. „Viața”, Cluj

Prețul 80 lei

Ceți „Societatea de Măine”

Orientări noi în viața noastră sufletească

— Inconștientul, adică „filosofie” despre ceace nu avem cunoștință —

Pare un adevăr bine stabilit, dar paradoxal, că viața noastră sufletească e mai mult inconștientă, decât conștientă. Domeniul inconștientului e incomparabil mai vast decât domeniul conștientului.

Procesul cugetării raționale e inconștient. Viața noastră normală se desfășură inconștient. Toate funcțiunile fiziologice decurg inconștient. Nu avem conștiință despre bătăile inimii, despre contractiunea și dilatațiunea plămânilor, despre secreția glandelor endocrine, despre mistuirea și asimilația alimentelor, despre nici un act fiziologic normal. Ne alarmăm, ni-se alarmează conștiința, numai când ne lipsește ceva, când ne e foame, sete, frig, cald, somn, etc., ori când ni-se deranjează funcțiunea normală.

Cam a treia parte din viață o petrecem în somn, adică în imperiul inconștienței. Conștiința este deci numai o parte mică a vieții sufletești.

Viața sufletească nici pe departe nu se mărginește la viața conștientă. Putem zice că inconștientul este baza, este mediul extern, din care se ivește conștiința. „Conștiința e marele cimiter — după cum observă cu spirit Fouillée — în care conștiința rățăcește ca o flacără trecătoare”.

Psihologii mai disting *subconștient* și *preconștient*.

Subconștientul este fostul conștient. Este conștiință întunecată. Este ideea apusă, uitată, care iarăși poate răsări cândva, pe orizontul conștiinței noastre.

În *cursul de psihologie* al dlui Rădulescu-Motru (ed. „Cultura Națională”, p. 210) se arată raportul dintre inconștient-subconștient-conștient precum urmează, utilizând o veche comparație agreată de psihologi: „Faptele de conștiință sunt ca vârfurile de stânci, cari stau izolate deasupra nivelului mării, dar cari cercetate de aproape se găesc prînse în șirul stâncilor ascunse sub apă. Stâncile cari se văd sunt conștientul, iar șirul celor cari nu se văd, inconștientul; noi zicem: subconștientul. Cunoșcând stâncile de sub apă avem descrierea completă a celor de deasupra apei, dar nu și explicarea lor. Explicarea unora și altora o dă stratificarea geologică, produsă de treptata răcire a scoarței globului. Intregind lumina actuală a conștiinței cu tot ce a trecut odată prin ea avem numai descrierea conștiinței. Explicarea o avem în dinamismul care leagă conștiința de întreaga viață a organismului. Acest dinamism îl numim inconștientul”.

Comparația nu e completă, cu toată întregirea ce i-a dat d. Rădulescu-Motru. Faptele de conștiință nu sunt înțepenite, rigide, pleșuve, sterpe, ca stâncile din largul mării, ci colorate, vii, mișcătoare, mai mobile și mai vii decât filmul dela cinematograf...

Freud mai distinge un domeniu: *preconștientul*, menirea căruia ar fi să a-

pere subconștientul de ciocnirea cu realitatea. Din preconștient se face trecere în conștient și de aici în subconștient. Preconștientul se poate compara cu un amfitrion, care se întreține rând pe rând cu musafirii săi. Conștientul e forma de o clipă a preconștientului, e ca un musafir al amfitrionului. La intrarea dintre subconștient și preconștient veghiază un gardian instruit de educație și de manierele bune sociale. El nu dă voie să dea busna la amfitrion toți bădăranii neciopliți. Musafirii nepoftiți sunt alungați dela ușe. (Refularea imaginilor și aspirațiilor).

Lămuriri mult mai interesante ne-a dat *Karl du Prel* în scrierea-i captivantă *Die Entdeckung der Seele durch die Geheimwissenschaften* („Descoperirea sufletului prin științele oculte”, — 2 volume, ed. Günther, Lipsca, 1894—95).

Du Prel ne spune, că nici materialismul, nici spiritualismul teologic nu ne poate explica conexiunea dintre suflet și trup. Atât trupul, cât și conștiința se deduc în mod necesar dintr'un al treilea care e cauza amândurora și este spiritul. Acest spirit trebuie să ne clarifice problema corpului, prin urmare el trebuie să aibă acțiune organizatoare. Dar el trebuie să ne explice și conștiința, prin urmare, el însuși nu poate fi inconștient. Cu alte cuvinte, spiritul omenesc este un principiu cugetător, dar în același timp este și un principiu organizator. Atribuția lui este atât activitatea conștientă, cât și activitatea inconștientă a omului. El este regulatorul fluxului și refluxului fenomenelor de conștiință.

Pentru verificarea acestor aserțiuni, du Prel menționează faptele mistice, dar invocă și argumente din sfera estetice, dovedind cu exemple din produsele artelor și poeziei, că în activitatea artistică se asociază două elemente: cel conștient și cel inconștient, în care activitate ia parte spiritul, ca principiu cugetării și organizării.

„Arta e însăș natura”, zice Shakespeare. La marii artiști, după însăș mărturisirea lor, imaginile vin spontan, *ca prin inspirație*. Geneza imaginilor se elaborează deci în inconștient. Rezultatul gata intră în conștiință. Rolul conștiinței este mai mult pasiv, decât activ; mai mult receptiv, decât creator. Principiul organizator, care a creat organismul fizic al artistului, îi transformă și imaginile cerebrale și le dă colorit de viață. Prin transformare capătă viață creațiunile artistice: un *Falstaff*, un *Shylock* al lui Shakespeare; un *Moise* al lui Michel Angelo; învățăceii lui Christos la „Cina cea de taină” alui Leonardo da Vinci.

Privind operele de artă prin prisma estetice: în dosul conștiinței totdeauna vom surprinde spiritul artistului ca putere creatoare.

Du Prel lămurește problema și sub alt

aspect, în *Psychologie der Lyrik*, întemeindu-se mai ales pe descrierea poetică a naturii și dovedind că operele cele mai perfecte emanează din adâncul inconștientului, iar nu din reflexia conștientă. Poate ști cineva de rost toate regulele și chițibușurile poetice, fără să fie în stare a înseila un singur „Pastel” ca Alecsandri. Și în generalitatea cazurilor, adevărații poeți nici pe departe nu sunt „dobă” de regule poetice, ci le *simțesc*, le *aplică*, mai mult instinctiv, inconștient. Grecii ne-au dat neperitoare opere poetice, înaintea de a veni Aristotel cu *Poetica* sa... în proză.

Sorginta artei nu este intelectul, ci imaginația și artistul nu se adresează, cu operele sale, rațiunii, ci fantaziei cetitorului, privitorului, auditorului. Când poetul ne spune, că „verdele copac își întinde brațele rugătoare către cer”, el ne dă o icoană mai sugestivă decât botanistul, care ne învață, „crengile copacului se desvoaltă din trunchiul, sub unghiu de atâtea și atâtea grade”. Când Calderon numește riuleful „un șerpe de argint”, el ne dă o comparație, o metaforă, mai sugestivă decât Jean Paul, pentru care „fluturii sunt florile aerului”.

Metafore analoage nu se ivesc în mintea poetului pe cale de reflexiune, ci i-le ofere spiritul prin intuiție inconștientă. Activitatea spiritului se manifestă prin modul cum poetul contemplează lumea și lucrurile, dând viață lucrurilor neînsuflețite, ea se îngerează în fantazia poetului ca un principiu organizator.

Rolul inconștientului în domeniul artelor l-au mai afirmat și alți cugetători, cu precizie mai mare, ori mai mică. În celebra *Apologie*, Socrat ne spune (cap. VII):

„Mers-am apoi la poeți, atât la cei tragici, cât și la cei ditirambici și la ceilalți, ca la ei să mă prind pe mine însu-mi că sunt mai ignorant decât ei. Alegând deci din poeziile lor cele ce mi se păreau mai reușite, i-am întrebat asupra rostului celor scrise voind să mă dumiresc și eu. Dar mi-e rușine să vă mărturisesc adevărul, totuși trebuie să vi-l spun. Ca să vi-l spun de-a dreptul, veți ști că aproape oricare dintre voi, cari sunteți aici de față, ați înțeleg mai bine cele scrise în poezii, decât autorii poeziilor. Cu alte cuvinte, m'am convins și dela poeți, că nu au scris din înțelepciune, ci din ceva dar al naturii, ca ghi-citorii, ori divinatorii dela oracole, căci aceștia spun multe lucruri frumoase, dar nu pricep nimic din ceace spun. Cam așa e și cu poezii...”

În timpurile mai nouă, Schelling profesa, că în artă, acțiunea conștientă trebuie să se asocieze cu o forță inconștientă și prin colaborarea lor se produc opere desăvârșite.

Același crez îl mărturisise și fizicianul *Helmholtz*. „Nimeni nu va contesta — zice el — că frumosul e condiționat de unele legi și regule pendante de firea

intelectului omenesc. Greutatea e, că aceste legi și reguli, dela observarea cărora atârnă frumosul, nu sunt date de rațiunea conștientă și nu sunt conștiente nici

pentru artist, când își creiază opera, nici pentru contemplator, sau ascultător, cari se delectează în operă”.

Gavril Todica

ACTUALITAȚI

Aspecte dureroase ale problemei demografice în Franța

„Capitalul uman”, „capitalul biologic al națiunii” sunt cuvinte cari s’au încrețenit pe deplin în vocabularul românesc. De vre-o câțiva ani încoace ele sboară din gură în gură, trezind griji, adâncindu-se mereu, înodându-se cu toate problemele mari ale națiunii. Ele au ieșit din câmpul strâmt al preocupărilor științifice și au răsunit, cu puternice ecouri, acolo unde trebuia: în câmpul social. Cunoaștem cu toții pe cei cari le-au dat aripi; și mai știm și aceea că „nu le prea place” să li-se încarce numele cu laude; de aceea li-l tăcem.

Lăsăm să discute specialiștii dacă va trebui să dăm întâietate culturii sau biologiei. Ne temem ca nu cumva dispută să se reducă la povestea cu oul și găina; să stoarcă prin erudite discuții personale, energiile cari trebuie descărcate în fapte sociale. Noi cei cari nu ne putem lăuda că facem parte nici dintr’o tabără a specialiștilor, nici din alta, considerăm ambele probleme de aceeași capitală importanță pentru viitorul nației. Cu puterile noastre le lămurim și pe una și pe cealaltă.

De bună seamă că numărul indivizilor este unul dintre întăilele argumente ale dreptului unui popor. Și importanța argumentului crește ca o furtună amenințătoare pe orizontul Europei. Ne gândim la creșterea vertiginoasă a populației în Rusia și la furnicarul asiatic. Inzestrate cu un minim de conștiință și cu primejdioasele mijloace pe cari le furnizează industria modernă, multimele acestea pot preface în serum mult lăudată civilizație europeană. Numărul și industria au ridicat Statele Unite ale Americii, într’o jumătate de secol, la supremația economică a lumii.

Problema populației este una dintre aspectele delicate ale garanției păcii europene. Un exemplu ne stă tuturora înaintea: Conflictul italo-jugoslav. Se vorbește mult, în jurul acestui conflict, de tratatul dela Tirana, de tendințele imperiale ale Ducelui; nu se accentuiază însă aproape deloc cauza lui de căpetenie: înmulțirea fenomenală a populației italiene și, paralel cu aceasta, lipsa crescândă a mijloacelor de existență, pentru cele aproximativ 500.000 cari cer anual dreptul la viață pe pământul sărac al Italiei. America le-a închis drumul, coloniile sunt aproape inexistente, și numărul crește mereu. (Și Mussolini toarnă apă pe spirt: supune la impozite grele pe celibatari...) Problema populației e, pentru Italia, o problemă de viață și de moarte.

De viață și de moarte e problema și peste Alpi, în Franța. Aci însă aspectele ei sunt cu mult mai tragice. Pentrucă e vorba de-un sol bogat — poate cel mai bogat din Europa — de un prestigiu mondial multiseclar, politic și cultural, care scade mereu odată cu scăderea, tot atât de îngrijorătoare a populației.

Fenomenul e ușor de constatat. Mai ales pentru cine aduce cu el imaginea satelor noastre cu ulițele populate de lumea aceea mică, cu obrajii arămii de dogoritul soarelui și ochii plini de răs. Ion Codru-Drăgușanu, istețul țaran ardelean, a constatat descreșterea natalității cu aproape o sută de ani înainte, când problema nu era de loc îngrijorătoare.

Acuitatea fenomenului s’a accentuat în a doua jumătate a secolului XIX; iar la începutul sec. XX, și în deosebi după marele război, s’a impus ca o problemă socială de întâiul ordin. Sociologii i-au consacrat o mulțime de cercetări;¹ asociații pentru combaterea primejdiei s’au constituit; guvernării i-au dat loc printre marile probleme de guvernământ. În întâii ani de după război, când nația învingătoare abia apucea să se odihnească pe laurii victoriei, Georges Clemenceau a dat strigătul de alarmă, drastic, ca o lovitură de bici: „Tratatul dela Versailles nu cuprinde, clauza că Franța se angajează să aibă mai mulți copii, însă acesta este întâiul lucru, care ar fi trebuit înscris în el. Căci dacă Franța renunță la familii numeroase, veți putea pune în tratate cele mai frumoase clauze, veți putea pretinde toate tunurile Germaniei, veți putea face ce veți vrea: Franța va fi pierdută pentrucă nu vor mai fi francezi”. (Din discursul ținut la Senat în 11 Oct. 1919).

Iată câteva cifre tragice de elocvențe, prin realitățile ce le desvălesc:

În 1850 Franța avea cea mai numeroasă populație dintre toate puterile europene; astăzi ea e ultima.

În 60 de ani populația Germaniei a crescut cu 24 milioane, a Angliei cu 19, a Italiei cu 15, iar a Franței cu...2

¹ Bibliografia chestiunii e imensă. Pentru cei cari se interesează mai deaproape recomandăm: Fernand Auburtin, *La Patrie en danger! La natalité*, Paris 1925 (operă premiată de Academia Franceză); André Waltz, *Le problème de la Population française*, Paris 1924; sau broșura de propagandă a dlui Paul Henry, *La vie ou la mort de la France*. Mare parte din datele statistice ale acestui articol au fost împrumutate din aceste lucrări.

În 1860 Franța a avut 1.034.000 nașteri, în 1922: 760.000, iar în 1923 numai 700.000.

În 1830 media nașterilor pentru o căsătorie era 4; astăzi e sub 2.

Căsătoriile descreșc îngrozitor: În 1920 au fost 623.000, pe când în 1921 n’au fost decât 456.000.

Franța are cea mai mare proporție de bătrâni între toate națiunile Europei. După *Bulletin statistique de la France* 23% din populația anului 1926 o formează cetățenii cari n’au atins încă vârsta de 15 ani, 25% cei cari au trecut peste 50 ani, iar restul de 52% cei dintre aceste două vrăste.

Fenomenul descreșterii natalității e mai mult sau mai puțin general în Europa. Trist este pentru Franța că și aici, ca și în alte domenii, ea „a mers în fruntea altor ginte” cu peste o jumătate de secol: Natalitatea Germaniei a crescut în continuu până în 1908; a englezilor a atins maximumul în 1920; pe când a francezilor scade începând cu anul 1868. Fapt care a desechilibrat într’un mod aproape ireparabil situația lor demografică, între marile puteri ale Europei.

Un aspect cu deosebire interesant pentru noi, ca țară agricolă, al evoluției demografice a Franței, este descreșterea, în primul rând, a populației agricole. Vom încerca, mai târziu, o explicație a faptului; deocamdată îl constatăm. De unde la noi prețul pământului crește într’un mod surprinzător, în Franța scade mereu. De fapt războiul și-a luat proporția cea mai mare a jertfelor dintre agricultori: 673.000 din 1.363.000 de morți. Cea mai acută criză a mâinii de lucru o prezintă economia rurală. Nu numai nașterile descreșc într’o proporție mai mare acolo, dar țărani înșiși părăsesc foarte ușor ocupația agricolă, mai plină de riscuri, mai puțin binecuvântată de avantajele civilizației, decât multiplele ocupații ale orașului.

Cauzele acestui rău sunt multiple. O completă descoperire a lor și încadrare în legi sociale a fost, până acum cel puțin, aproape imposibilă. Multe cauze cari s’au dovedit provocatoare a unei descreșteri rapizi a natalității, într’o parte a Europei și în Franța în special, s’au dovedit fără efect în altă parte. Vom înșira totuși vre-o câteva, de ordin general, întrucât ele pot da de gândit la noi și pot organiza o eficace prevedere socială.

Întâiu de toate s’au constatat că odată cu progresul civilizației în sec. XIX a mers, aproape paralel, o descreștere a natalității. Populația tuturor țărilor europene a crescut; faptul se datorește însă perfecționării mijloacelor de combatere a mortalității. Odată cu răspândirea civilizației în marile mase s’a răspândit și spiritul critic, mobilitatea, independența față de „prejudecăți” (o „prejudecată” era și conștiința fecundității). Sentimentul religios încă s’a atenuat. Toate religiile creștine impun noilor căsătorii, „să crească” și „să se înmul-

țeașcă". Spiritul francez care duce ideile până la ultimele lor consecințe, s'a dus și aci până la limită: nicăiri spiritul laic nu e mai fanatic decât în Franța.

Curios este că între întâiele cauze ale descresțerii natalității este așezată și *democrația*. Disciplina politică a secolului XIX, a accentuat individualismul, neglijând familia; a favorizat burghezia mică și mijlocie cu spiritul ei de prevedere, dus până la sgârzenie. Burghezia franceză este printre cele mai vechi din Europa. Ea ține astăzi în mână puterea politică și dă tonul în viața socială. Fapt ușor de constatat după o cât de scurtă privire asupra societății franceze. O burghezie tăcută, muncitoare și extrem de sgârceită. Franța are faima eleganței și a luxului, răspândită în Europa de aristocrația ei, cu maniere elegante și încărcată cu dantele și peruci în epocile de glorie ale regalității și ale întâiului imperiu. Parisul încă dă astăzi tonul în moda feminină. Este urmat însă mai mult de anumiți locuitori ai lui, mai mult streini, decât francezi; și îndeosebi de streinătate. Întâlnești mai mult lux în București, sau chiar într'unul dintre orașele noastre de provincie decât în Paris. Burghezul francez leagă centima cu zece noduri pentru a-și asigura o viață tihnită lui și soției și poate singurului copil care-l are.

Pătruns și poate mai suferind de spiritul burghez e și proprietarul agricol mic și mijlociu. Agricultură este amenințată de mai multe riscuri, decât industria și comerțul; în ea nu se poate plasa capital mare și nici nu se pot aștepta venituri fabuloase. De aci accentuarea crizei la țară.

Unii autori² atacă cu o deosebită vehemență o dispoziție testamentară a codului civil, care dă dreptul de moștenire numai întâiului născut, lăsând celorlalți lumea largă, pentru a-și clădi un cuib. Burghezul, obicinuit cu viața tihnită, nu vrea să dea însă vieții și pe ceilalți.

Și mai suferă spiritul public al Franței și de un scepticism mai accentuat decât la vecinii de peste Rin, sau de peste Canalul Mânecii. Un trecut de glorie unică a fost întunecat mereu de câteva insuccese externe și de ridicările tot mai amenințătoare ale vecinilor.

Remediile se caută și se chiamă acum din toate părțile. Religia, școala, presa, asociațiile — toate strigă răul dela un capăt la altul al țării. „Cultul familiei” e pe buzele tuturor. S'a cerut drept de vot cu prioritate pentru capii de familie. S'au instituit o mulțime de premii pentru familiile numeroase. Asociațiile de propagandă³ răspândesc broșuri de propagandă — încărcate cu cifre îngrijorătoare — în sute de mii de exemplare. Se caută remedii pentru criza locuinței — una dintre cauzele principale ale răului; se cere schimbarea dispozițiilor tes-

tamentare ale codului civil. Și se impune tot mai mult problema populației ca o *problemă de stat*.

La propunerea lui Millerand s'a înființat, în 1920, Consiliul superior al natalității, care e în strânsă legătură cu guvernele, de ori cari culori politice ar fi ele.

Se sprijinește, punându-i-se tot mai puține piedici, imigrația. Parlamentul a votat în sesiunea trecută, cu aproape unanimitate de voturi noua lege a naturalizării, care dă câte 1200 cetățeni noi, în fiecare dintre întâiele săptămâni, de după intrarea ei în vigoare. Se încurajează în deosebi imigrația și încetățenirea rurală, acolo fiind golurile de um-

plut, mai dureroase.

Dela civilizația, hulită că a întunecat viitorul unei nații, se așteaptă luminarea ei cu soarele gloriei de altădată. Și să sperăm că resursele insondabile ale acesteia va da noi aripi energiei care colcăie încă în pieptul acestei nații, cu cultură multiseclară. Dacă speranță o încredințăm providenței pentru binele nostru, care ne-a venit și a fost ajutat să se ridice acolo unde e astăzi, în mare parte de umărul totdeauna prieten al Franței; și pentru binele civilizației europene al cărei echilibru va slăbi de bună seamă odată cu slăbirea energiei franceze.

Ion Breazu

Situația românilor din Banatul jugoslav

Cât de puțin executabile sunt unele pacte de amicitie încheiate de diplomația de după războiu! Nu suntem oare îndreptățiți să credem, că mașinațiunile acestea de reclamă și gălgăie internațională, ar prezenta un efect mai puțin serios și pacific pentru popoarele oboseite de marele războiu, decât atunci, când hibrida diplomație europeană, flutura zimbetul păcii pe buze, pentru a sta călare pe mortierul de 42 cm. și cu iataganul la brâu? Duplicitatea aceasta odioasă de conștiință a călăuzit totdeauna — și se vede că și astăzi călăuzește în mare măsură — pe lacheii sângeroși ai popoarelor investimântați în fire-turi. Altfel nu pricepem, nu putem pricepe animozitățile dușmănoase ce rod temelia popoarelor europene. Curvântul „Pace” a ajuns așa de banal, încât în loc să ne liniștească, mai mult ne înfioară, iar în dosul unui pact de amicitie încheiat, vedem rânjind ura dușmănoasă a prietenului vecin. Și de această nefirească ură, poporul nostru românesc blajin până la prostie e conștient, a avut totdeauna parte. De ce, nu putem pricepe. Poate tocmai pentru faptul că el n'a răvnit niciodată meleaguri străine. În schimb însă, din cele patru puncte cardinale, ochi dușmănoși și dinți scârșnind se îndreaptă spre el. O dușmănie de ultimă oră, însă (destul de dureroasă pentru noi, vine dela vecinii sârbi, cu toate legăturile noastre dinastice, cu tot petecul de hârtie botezat pact de amicitie și purtarea lor neomească față de populația românească de peste o jumătate de milion, pe care negliobia diplomată a închi-s'ă în hotarele statului vecin, nu ne poate lăsa nepăsători, pentru a nu cere în numele cele mai elementare omenii, să înce-teze această „prietenie” batjocuroasă.

Arunându-ne privirea asupra granițe noastre cu Banatul jugoslav, putem lesne constata o situație din cele mai nenorocite. Zizgaurile unei granițe nenaturale au făcut o peninsulă în trupul Banatului nostru românesc în așa mod, că întreaga lui linie de comune fruntașe și curat românești ca Biserica Albă, Coștieni, Straja, Vârșețul, etc., au căzut de partea cealaltă, rămânându-le unora din ele chiar pământurile de agricultură despărțite în două. După ce norme s'or fi ghidat diplomații noștri la fixarea acestei granițe — Dumnezeu știe dar au făcut-o orbește și fără cap.

Să lăsam la o parte chestia graniței, ea va fi o palmă în cursul istoriei, și să vedem care este situația populației sub regimul de „prietenie” al vecinilor.

Despre românii din Timoc nu vom mai pomeni. Ei sunt ca și pierduți pentru graiul și neamul românesc. Dacă facem o comparație cu asuprirea pe care a îndurat-o poporul românesc din Ardeal în epoca furioasă a maghiarizării, față de situația românilor din Timoc, vom constata pe cea din urmă mai rea și mai nimicitoare. Dacă în Ardeal biserica și școala confesională au ținut trează conștiința poporului, în Timoc aceste două au fost pur și simplu înăbușite.

Astăzi în Banatul jugoslav, situația devine din zi în zi mai insuportabilă. Un proces de desnaționalizare pe toate căile a început în așa mod, că o mulțime de intelectuali români persecutați și urmăriți pas cu pas, sunt nevoiți să treacă dincoace sau să-și ia lumea în cap. Vechile școli confesionale se închid pe rând înlocuindu-se învățătorii români cu cei sârbi, cari nu știu o iotă românește. Iar preoții cari mai au curajul să stea la locurile lor sunt supuși la o mulțime de șicane și amenințări. Mulți dintre ei au fost expulzați peste graniță. Cazul preotului Jurca din Deliblata care a fost expulzat la Orașuța de 3 ori până acum. În lipsa acestora se trimit misionari sârbi din regatul vechi, cari sosesc cu instrucțiuni speciale pentru desnaționalizarea satelor românești.

Un caz de șicană este al preotului din comuna Sarcea.

Despre acest caz aflăm următoarele: Preotul locuiește de 14 ani în edificiul parohiei bisericii ortodoxe române. Acest edificiu a fost oarecând folosit și pentru trebuințele școlii confesionale. De șase ani școlile noastre confesionale au fost etatizate. Destul și bine, că acum voinde să aducă aici un învățător sârb la școala de stat, — autoritățile școlare sârbești, fără drept și lege au pus în vedere preotului că pe 1 August a. c. să evacueze locuința pentru învățătorul de stat. (Altfel va fi alungat în stradă din această locuință, care este proprietatea comunei bisericii ortodoxe, — deci a noastră)... „Așa demoralizează un preot, un conducător, mâine pe altul până va rămâne turma pe gura lupilor. Acestea nu sunt fraze și metafore, ci o tragică realitate”.

În unele locuri sârbiis au mers mai departe, încât au interzis și instrucția religioasă în limba română. Cazul din Vârșeț dela școala normală... Din cauza acestei prigoane întreprinsă printre intelectualii români și reuniunile de cântări cari făceau fală satelor, și au încetat orice acți-

² Fernand Auburtin, *op. cit.*

³ Cea mai puternică este „Alliance nationale pour l'accroissement de la population française”.

vitate, iar bibliotecile stau închise din lipsă de îndrumători.

O altă latură, este și situația financiară și economică a românilor de acolo, cari până la revoluția din 1918 au avut o situație excelentă prin faptul, că toate aceste comune sunt situate în câmpia cea mai productivă a Banatului unde erau grânarele cele mai renumite. Natural că această populație își avea instituturile ei financiare la adăpostul cărora se scutia de multe nevoi. Dela începutul stăpânirii și până azi, aceste instituturi au fost supuse diferitelor piedici, cari mai de dreptul tind la sugrumarea lor. În privința aceasta maghiarii erau mai cavaleri, acordând câte un mic escompt dela Banca lor Națională la vreme de nevoie. Sârbii în schimb le-au pus chiar în câteva rânduri sigilii pe uși, ca prin acest procedeu să illustreze mai bine alianța noastră de prietenie cu ei. E vrednic de amintit în cazul de față, că toate celelalte minorități au ajutoare dela Banca Națională sârbească, afară de români. După acestea mai vin și persecuțiile de ordin economic. Cernoizomul din câmpia Vârșefului și astăzi caută să-și reverse roadele asupra tuturor agricultorilor din acest ținut, dar ce folos de aceste produse al căror export nu este admis micilor agricultori nici chiar în Serbia veche, încât grâul și vinul renumit se vând pe un preț derizoriu în defavoarea biștelor agricultori.

Față de această situație, guvernele jugoslave care se perindează, se îngrijesc ca românii din Banatul jugoslav să fie supuși la cele mai grele dări

O altă cale a desnaționalizării au găsit-o vecinii sârbi și în metoda colonizărilor. Ei trimit în noile teritorii coloniști cărora le acordă mari ajutoare bănești, le dă pământ dela vechii moșieri, ba îi instalează chiar pe pământurile proprietate a bisericilor românești, neținând seama nici de cele 32 jugăre prevăzute de statutul șagunian, din care trebuie să se întrețină biserica și preotul.

Și infinite sunt metodele de persecuție ale dușmăniei. Dar ne întrebăm, care este situația sârbilor de pe teritoriul nostru? Ei se cifrează în Banat la un număr de abia 20—30 mii. Au un vicar episcopesc cu sediul în Timișoara, au biserici, școli și fundații monumentale, au o bancă puternică cu capital de zeci de milioane care are un reescompt de 10 milioane la Banca Națională a noastră, au preoți și învățători mai pretundenți unde se găsește și populație sârbească și predau limba sârbă și religia neconturbați de nici o autoritate școlară. Iar elevii și studenții sârbi cari voiesc să studieze în Jugoslavia, se bucură de cele mai mari înlesniri atât aici, cât și la trecerea graniței, față de ai noștri cari studiază dincoace și cari sunt nevoiți să treacă granița clandestin, iar vacanțele sărbătorilor să le petreacă în casa părintească întocmai ca ursul în bârlog, neputând măcar să-și cerceteze rudele.

Aceasta e situația creionată fugar a românilor din Banatul jugoslav. E tristă și revoltătoare. Și doar avem încheiat un „pact” de prietenie cu sârbii și mai avem, din nenorocire, un ministru român la Belgrad, care probabil e prea departe de Banatul jugoslav și n'aude durerile celor impilați. Știm bine că delegații de refugiați s'au prezentat celor în drept, aducând la cunoștință această situație jalnică și umilitoare pentru noi, dar oficialitatea cu faimoasa ei diplomatie tace, iar românul bănațean plânge.

Ion Mehedințeanu

„Apărarea Occidentului” de către un critic catolic

Cartea dlui Henri Massis: *Défense de l'Occident* obligă, prin ținuta ei agresivă și scopul practic ce urmărește să fie pentru sau contra tezei autorului. A adera la ea public, ar fi de prisos: autorul și-a dat dreptate de cauză, unde este și reclamant și judecător; a fi contra, ar însemna să urmărești un succes ușor, căci atât de fragilă e susținerea, încât nu știm cine n'ar putea-o combate.

Ca gen, lucrarea se clasează între încercările de filosofie istoriei, după cum și-a botezat Voltaire unul dintre obiectele cercetărilor sale. Dar deși genul are naș un francez, n'a înflorit în Franța, cât mai ales în Germania. De aceea Gobineau, un cultivator francez al genului, a făcut carieră de autor între germani, și mai puțin în patria lui.

D. Massis nu pleacă dela rasă, ca predecesorul său Gobineau, ci dela problema spiritului, ca să ajungă la imperialismul catolic. Poate de aceea d-sa să fie mai norocos în ochii publicului francez, care nutrește visul imperialismului clasic, pe ruina celui german, răpus în războiul european. Autorul era mai dinainte cunoscut ca scriitor catolic, din cele două volume de „Judecăți” literare și din broșura ce le-a complectat, „Reflexiuni asupra artei romanului”. Scriitor de talent, însinuat ca un propagandist religios, d. Massis și în criticele literare se războie cu Orientul, dar pe atunci numai cu cel rusesc, și anume cu influența lui Dostoevski în literatura franceză (combaterea lui André Gide, etc.). De data aceasta înglobează în sentințele sale anti-orientale și China și India. Cine l-ar putea urmări pe drumuri atât de departe, chiar dacă cineva ar porni cu cât mai multă literatură europeană din câtă s'a scris asupra culturilor aziatice? Este interesant să menționăm cum privitor la Rusia, d-sa nu utilizează opera lui Masaryk, *Russland und Europa*. A lua de prin cărți, chiar și de mâna a doua, tot ce poți găsi nefavorabil rușilor, ca ce este în favoarea lor să rămână ascuns tăcerii, — iată un procedeu de lucru al dlui Massis. Suntem departe de Dostoevski, — cu un ochiu privești la Dracul și cu unul la Dumnezeu!...

Pe noi, românii, ne interesează poziția noastră, și nu tocmai dintr'un punct de vedere prapăstios. Neavând interese investite la aziatici, vinovați că scutură jugul dependențelor străine, noi putem rămânea mai reci în față pericolului oriental. Prin scoaterea noastră din acest pericol, d. Massis, de acord cu tratatele în vigoare, ne face onoare de a ne considera din Europa, Orientul constituindu-l Rusia.

Dacă d-sa nu știe că în judecarea culturii religioase a Rusiei suntem și noi solidari, în unele privințe, trebuie să aple

din partea noastră, și când vom rectifica aci anumite afirmații, vom apăra adevărul care ne privește pe noi, străin inimii dlui Massis.

Vinovată că „s'a ținut în afară de marea mișcare unitară în care s'a formulat ideea catolică” (p. 93), biserica rusă „n'a avut teologi” și „nimic mai imprecis de altfel decât frontierele doctrinale ale acestei „pravoslavii” (p. 95).

Și iată cum Petru Movilă, *Mărturisirea ortodoxă* devine nimic, când constituie acel ceva care reduce la necunoaștere sau pornire confesională afirmația rezolută a autorului. Căci ce este *Mărturisirea ortodoxă*, dacă nu tocmai limitele pravoslavniciei, pusă în ghelamele de d. Massis? Și dacă d. Massis ar fi luat în considerare acest fapt religios din Orient, echivalent în dimensiunile istorice cu oricare dintre evenimentele vieții religioase apusene, ar mai fi putut vorbi de lipsa de teologi?

Tot în același loc, autorul scrie: „Clerul rus se preocupă puțin de problemele doctrinare; definițiile, deducțiunile logice, tot ceea ce el numește batjocuritor „raționalismul latin”, nu-i inspiră decât nesocotire. O astfel de nesocotire condamnă la fel știința umană ca și pe cea divină. Lăsăm la o parte că din lucrarea lui Masaryk, clerul rus modern nu apare atât de sărac sub raportul literaturii doctrinare; lăsăm la o parte și aceea că scrierea *Mărturisiri ortodoxe* în definiții, dar nu în deducțiuni logice, dă o altă desmînțire autorului, — și ne oprim la condamnarea științei omenești, din care d. Massis vrea să scoată obscurantismul ortodoxilor. Această părere este destul de răspândită și printre adversarii români ai ortodoxiei, care de atâtea ori invoacă în defavoarea ei bigotismul, ignoranța, farmecele și îndemnul la fuga de știință.

Dacă ne referim la instanța ultimă, căci ea trebuie să răspundă într'un proces de idei și nu deformațiunile individuale — în care Occidentul abundă tot ca și Orientul —, iată ce găsim în *Mărturisirea ortodoxă*, ediția din 1899 a sinodului român, p. 138: „să învățăm pe bolnav, ca nu cumva să cadă în credința deșartă, oprită de biserică, adică să voiască a-și câștiga sănătatea prin farmec și prin tocmeli cu diavolul, căci prin acestea mai mult s'ar vătăma, decât s'ar ușura, ci să-și pună toată încrederea și nădejdea în mila lui Dumnezeu, și să ia doctoriile pe care i-le fac doctorii cei cu știință”. Condamnarea superstițiilor și vrăjitoriilor, ca și recunoașterea știin-

ței sunt repetate în *Mărturisirea ortodoxă*.

Dar de unde să știe d. Massis, că umanistul Movilă, codificatorul ortodoxiei, considera că „știința este ca arta lui Ahimede care făcea să fie respinse atacurile romanilor”? (Cf. P. P. Panaitescu, *L'oeuvre de Pierre Mogila dans les Principautés roumaines*). Sintetic și sentențios, fără considerare pozitivă la faptele parțiale istorice, domniei sale îi trebuia un teren vid de conținut intelectual, pentru ca să poată generaliza, și a generalizat.

Și ca să se vadă că nu numai din exclusivism confesional, ci și din neștiință se întârzie încă a i-se da lui Movilă locul ce-i revine în istoria religioasă europeană, vom semnala că d. Massis pune învățământul latin la Chiev în veacul al XVI-lea (p. 93, nota 2), pe când academia a fost întemeiată în veacul următor (Masaryk, I, p. 41), și n'a căpătat strălucirea occidentală decât sub Movilă, întemeietorul ei spiritual. Și când acestea sunt precizunile sale în amănunte, privitor la personalități, ce e de mirare să nu găsească la noi „figuri” care să fie „opuse” cutărui papă, cutărui sfânt, cutărui teolog apusean (p. 96)? Și când îi este deplin necunoscut conciliul dela Iași, cum să nu poată găsi inferioară ortodoxia față de catolicism, din punct de vedere al definițiilor doctrinale în luptele de controversă provocate de eresii (p. 99)? etc., etc. Cât despre cealaltă inferioritate a orientalilor, de a nu fi avut „călugări... pacificatori sau... războinici. oameni de acțiune, de condei, la nevoie oameni de... Stat” — sprijinindu-se triumfător și pe aceasta, d. Massis dovedește totală incomprehenșiune occidentală în datele elementare ale ortodoxismului.

Admirabilă apologie a Occidentului, cartea sa rămâne descoperită în critica Orientului pe care-l cunoaștem și noi cât de cât.

Cum lucrarea a fost sugerată de criza spirituală a lumii apusene, pe care ar asalta-o idealurile renovatoare ale aziaticilor în unire cu germanismul și slavismul, să desprindem soluțiile la care ajunge autorul. Reîntoarcearea la evul mediu i-se pare d-sale o nostalgie tot mai generală, din care ar reeși „o civilizație veritabilă cu caracter *universal*”. Evul mediu — vă aduceți aminte de visarea lui Eminescu la epoca voevodală? — a fost o „mare epocă organică, când comuniunea într'această credință a făcut din Europa întreagă un *singur* popor”. E vorba de „diferitele elemente ale corpului european, pe care *nu le mai domină* autoritatea binefăcătoare a bisericii”.

Dar cum în dorința după o „*universalitate* culturală”, nu s'a găsit încă nimeni care să ia conducerea, d-lui Massis, „biserica catolică i-se pare ca, singura putere capabilă să restaureze *adevărată* civilizație”. Ea singură „*face abstracție de toate deosebirile de naționalități, culturi, rase, medii*”. Pe scurt „biserica catolică este singura instituție care în-

carnează *internaționalitatea* spiritului”, etc.

Raționalismul simplificator, universalist și reformator, pe care d. Massis să nu-l identifice cu spiritul latin, al cărui uriaș reprezentant în Răsărit a fost ortodoxul Movilă, acest raționalism catolic împiedică pe autor să respecte ca un act organic procesul naționalismului. Acest proces care, până a deveni un fapt împlinit, suferă diferite variațiuni după loc și împrejurări, e constantul regulator al culturilor și religiilor naționale, naționalizate, dela reformă încoace. Poate să se ridice d. Massis împotriva reformei; *întrucât* a contribuit enorm la formarea naționalismului modern, noi românii, o valorificăm deopotrivă cu Declarația drepturilor omului. La păstrarea

rezultatelor lor istorice, suntem solidari cu viitorul înseși personalității noastre naționale.

Și pentrucă ne aflăm în fața unui restaurator al intelectualismului, să spunem, într'un cuvânt, că *nu* ne înțelegem, din partea occidentală către cea orientală, cel puțin atât cât orientalii s'au forțat să înțeleagă pe apuseni.

Altfel, cartea e plăcută la lectură, cetitorul nostru o poate urmări cu folos, numai să fie prevenit asupra unor discuții și să nu se lase dus de altă modă, moda Occidentului renăscător, după aceea care acum câțiva ani îi cântase aleluia, prezicându-i destinul *Untergang*-ului. Noroc că sub modele trecătoare, trăese realitățile istorice particulare.

(Radu Dragnea)

Discuții și recenzii

Coriolan Petranu: Bisericile de lemn din județul Arad, Sibiu, Drotleff, 1927.

Coriolan Petranu: Die Kunstdenkmäler der Siebenbürger Rumänen, Cluj, Cartea Românească, 1927.

Când monumentele noastre de artă populară din întreg cuprinsul Ardealului, atât cele picturale, cât și cele cari împreună arhitectonica cu pictura, vor fi studiate temeinic de oameni pregătiți și cu vocație, istoria artei va câștiga prin acest studiu întindere mai mare și, în unele capitole, mai multă profunzime. Savanții specialiști streini, cari au avut prilejul să cunoască, fie numai în treacăt, aceste opere de artă, au fost uimiți de armonia lor, ca obiect de artă aparte, sau de armonizarea lor în cadrul naturii, au recunoscut valoarea lor artistică și originalitatea lor, dar și uimirea lor, ca experiență emoțională și recunoașterea profesională a unor noi valori descoperite și le-au exprimat în cuvinte puține, ca o trecătoare însemnare de drum. Analiza stăruitoare a acestor valori artistice va trebui să se facă de acum încolo și va trebui s'o facem noi, căci ele sunt mândria noastră și cu studiul lor tot noi trebuie să ne mândrim.

D. prof. Coriolan Petranu dela universitatea din Cluj este unul dintre puținii noștri savanți, pe care-i știm munciți de acest gând. Peregrinările d-sale prin toate părțile Ardealului, pentru a observa și studia monumentele noastre de artă plastică, pe cele populare și mai vechi în special, dar și pe cele de dată mai recentă, cari se pot atribui unui meșter artist cu o individualitate exprimată, sunt rodnice și utile istoriei noastre culturale. Cele două lucrări, al căror titlu l-am transeris în fruntea acestei coloane, sunt ultimul rod de această natură.

Întâia este o monografie, prin delimitarea materialului studiat, deși scumpele tiparului a împiedecat reproducerea tuturor clișeelelor, cari ar fi putut epuiza acest material. În județul Arad erau în anul 1925, când autorul a făcut călătoria de studiu, 55 de biserici de lemn, nici

una la fel cu o alta în toate elementele ei. Anul înregistrării lor trebuie însemnat, căci numărul lor se reduce aproape an de an și în locu-le apar mărețele biserici de piatră și zid, nu totdeauna cu gust artistic executate. Ele sunt impozante, prin proporții și bogate prin inventarul lor mobil, dar atmosfera de înfiorare mistică interiorul lor nu o poate reda totdeauna, delicateța liniilor dela turnurile în lemn, cari niciodată nu reproduc întocmai un alt exemplar similar, nu o pot imita și le lipsește acea grație a înfățișării totale, cu care cucerește privirea o modestă bisericuță de lemn.

Chiar în jud. Arad, și în general, bisericiile de lemn sunt mai dese în regiunea de munte. Sunt așezate pe culmea unei movile de obicei, din motive practice: pentru a fi păzite de foc sau pentru a sta în bătaia vântului, care dă trăinicie lemnului uscându-l mereu, dar și din motive de ordin moral: casa lui Dumnezeu trebuie să fie chiar prin situația ei topografică izolată de casele omului, ca distincția ei să reiese și din aceasta, iar glasul clopotului trebuie să se rostească dela o oarecare înălțime, pentru a putea străbate depărtările.

Autorul încearcă, cu puținele date ce-istau la dispoziție, și o datare a bisericilor cercetate. Stabilește că ele nu sunt mai vechi de secolul al XVIII, dar reproduce în general tipuri mai vechi, din veacuri îndepărtate, mereu transformate prin influențe din afară. Tipul străvechiu, pe care-l căuta și dl Tzigara-Samurcaș într'o conferință, trebuie să fi fost o creație a geniului nostru autohton, condiționată de particularitățile mediului. În cursul vremii s'au adăugat, asimilându-se, elemente gotice mai întâiu, dela sași, mai apoi elemente din stilurile baroc și postbaroc. Partea de contribuție a fiecărui stil strein la elementul primar mai trebuie încă studiată. Numai după ce și acest studiu va fi terminat, împreună cu analiza detaliată, în perspectivă istorică, a întregului monument, se va putea caracteriza stilul arhitectonic româ-

nesc al bisericilor de lemn, așa cum se caracterizează astăzi un stil norvegian sau altul slav de această natură.

A doua lucrare este de generalități și de polemică, în senzul bun al cuvântului. Tema este aproape aceeași, după cum o spune și titlul lucrării: „Monumentele de artă ale românilor ardeleni”, numai că aici sunt tratate, în mod sumar, monumentele din întreg cuprinsul Ardealului, nu numai dintr'un județ, ca dincolo. Arhitectura în lemn este cea mai caracteristică pentru istoria artei românești în Ardeal, de aceea ea este analizată mai stăruitor în elementele ei componente, de origină și de adaus ulterior.

Latura ei polemică nu este neînsemnată. Mulți cercetători streini au tăgăduit paternitatea românească a acestor monumente de artă, cari prezintă particularități originale importante față de monumentele similare din alte părți ale Europei. Unii savanți le numesc chiar ungurești, fiindcă se găseau în cuprinsul Ungariei de odinioară. Lumea științifică va trebui să cunoască că ele sunt produse ale geniului nostru artistic și va trebui să recunoască apoi că valoarea lor artistică nu e mică. Erorile atâtor savanți streini, cari uneori erau interesați să comită aceste erori, cum s'a întâmplat aceasta și cu istoria mare a neamului nostru, iar alteori, poate, erau prea comozi pentru a se obosi cu o cercetare mai scrupuloasă, aceste erori vor trebui îndreptate. La îndreptarea lor contribuie și acest studiu al dlui profesor Petranu, care, fiind scris în limba germană, are avantajul de a putea pătrunde mai ușor și mai departe în lumea științifică europeană.

Reproduceri fotografice cu valoare de document ilustrează și această carte, fără a fi însă executate în condiții tehnice așa de superioare ca reproducerile din întâia lucrare citată. Acelea sunt la înălțimea celor cari apar în edițiile de lux ale tipăriturilor editurii „Cultura Națională” din București, sau ale editurilor din Craiova, cele mai rafinate din întreaga țară.

Silviu Dragomir: Documente nouă privitoare la relațiile Tării Românești cu Sibiul în secolii XV și XVI, București, Cartea Românească.

Arhivele orașelor săsești dela granița de sud și de răsărit a Ardealului păstrează de veacuri îndepărtate documente prețioase pentru cine încearcă să reconstruiască în povestire viața românească din cele două Principate dunărene. Interese economice și necesități politice determinau pe domnii și pe boierii români să cultive prietenia cu aceste orașe, unde meșteri iscusiti făureau mărfuri trebuincioase populației de peste munți, sau negustori isteți mijloceau târguri cu mărfuri venite din țări mai îndepărtate, și cari, la nevoie, puteau oferi un adăpost sigur sau aproape sigur prigoniti-

lor din motive politice din aceleași Principate.

Arhivele Sibiului au fost răscolite cu ochiu mai atent numai de curând. Profesorul I. Lupaș a descoperit în arhiva baronului Brukenthal din acest oraș multe acte și scrisori, cari vorbesc despre raporturile dintre Principatele române și acest oraș de mândră tradiție săsească. Pe cele românești le-a publicat d-sa în Anuarul Institutului de Istorie Națională al Universității din Cluj, iar pe cele scrie în limba medio-bulgară, limba oficială a Principatelor, le publică acum profesorul Silviu Dragomir, dela aceeași universitate.

Sunt printre ele scrisori ale Domnilor, prin cari li se dau sibiienilor informațiuni politice despre turci sau privitoare la raporturile cu ungurii; altele simple recomandări încredințate unor trimiși cu o misiune oarecare, ca să fie primiți cu încredere; și, cele mai multe, scrisori comerciale, cari vorbesc despre

cutare incident neplăcut de vamă, despre o datorie neplătită a unui supus român, pentru care sașii au sechestrat averea mobilă sau imobilă a unui alt român, ș. a. O altă grupă sunt scrisorile boierilor, mitropoliților, obștilor mănăstirești și orășenești, cari asemenea însoțesc misiuni comerciale, sau sunt comande directe de anumite mărfuri. Toate din secolii XV și XVI.

Scrisorile sunt reproduse cu textul lor original, urmat de traducerea românească și de scurte notițe pentru explicarea altor însemnări aflătoare pe scrisoare, pentru datarea scrisorilor și lămurirea genezei lor, — după metoda „maiestrului” Ioan Bogdan, care a tipărit cea mai importantă colecție de documente slave a noastră.

Facsimilele dela urmă sunt pentru filologii scrupuloși în reconstruirea limbii noastre vechi și în precizarea evoluției ei.

Olimpiu Boitoș

FIGURI REPREZENTATIVE

Din tinereța lui Ioan Trifu, alias Maiorescu

— De ce a trecut în țară? —

II.

Intre actele anului 1836, în arhiva mitropoliei din Blaj se află scrisoarea lui Ioan Trifu, din 28 August (1836) către episcopul Leményi, prin care-l înconștința despre renunțarea la statul preoțesc — pentru a se putea căsători —; despre intenția de a nu se mai întoarce la Augustineu; și în care recomandă de urmaș al său pe Iosif Popp, care în acel an terminase teologia la Sf. Barbara.

La prima privire te frapează faptul, că această renunțare la preoție, această auto-suspendare (răspopire), e scrisă pe partea rămasă goală a actului de iurisdicțiune, pe care îl trimisese episcopul Leményi la 18 Noemvrie 1835.

Redau în românește textul latinesc al acestei scrisori.

„Prea Luminate Doamne Episcoape, Prea Indurate și Prea Cinstite Stăpâne!”

„Pentru ca Ilustritatea Voastră să nu rămâneți mult timp turburat sufletește la vederea acestei scrisori, curioase poate la prima vedere, pe scurt îi voi lămuri taina: eu sunt silit să renunț la statul preoțesc, (ego statui coactus sum renunciare) întrucât e permis aceasta după canoanele bisericii noastre. Prea Bunule Episcoape! *Celibes nu pot rămâne decât cu primejduirea sufletului meu.*” (Coelebs, nisi cum periculo meae salutis permanere nequeo). Ar trebui să mi se spună că sunt neghiob, dacă atunci când e vorba de mântuirea sufletului, nu aș voi să mă folosesc de dreptul acordat nouă prin canoanele bisericii noastre, sau mai bine zis nerestrâns niciodată. Dacă va întreba cineva, că de ce eu, care în semestrul prim eram mulțumit destul de bineșor cu soarta mea, acum mi-o consider de insuportabilă?, v'o descopăr Ilustrității Voastre cu cea mai mare umilință, nu pentruca să Vă supăr, Doamne ferește —

„Illustrissime Domine Episcope, Domine Gratiosissime Colendissime!

„Sublinierile sunt ale noastre.

ci pentruca de acum începând pe alții (Ilustritatea Voastră) să nu-i mai trateze tot așa ca pe mine.

„Taxa de riguros pe care de atâtea ori am cerut-o, — deși odată mi-a fost promisă prin Cancelarie, — Ilustritatea Voastră n'a voit, sau poate n'a putut să mi-o trimită, aceasta din urmă (alternativă) însă nu m'a putut convinge, când de fapt acest răspuns mi se dăduse. Ne mai primind nici un răspuns, apoi povestindu-se în Blaj despre mine fel de fel de vorbe, deșarte, și făcându-se niște asemănări așazicând copilărești între mine și Iosif Popp chiar și la masa Ilustrității Voastre — spre a mă înjosi pe mine, din partea unora, pe cari nu vreau să-i numesc;¹⁹ nu puteam să nu dubitez despre inima mie binevoitoare a Ilustrității Voastre, — fapt care aproape exclusiv a contribuit la revenirea mea în patrie,²⁰ — atunci am prevăzut, că și traiul viitor ce m'ar fi așteptat în Blaj, nu ar fi fost pacinic.

„Înfățîșându-mi-le toate acestea, eu, care mai înainte mă însufleteam prin speranța favoarei Ilustrității Voastre, din zi în zi slăbeam, și acum trebuie să ies din statul preoțesc, pentruca să-mi dau tributul celor datorez națiunii chiar și în acest stat (preoțesc), și pe care mai înainte nici când nu l-am putut presta. Aceasta înseamnă: de bună voie renunț la exercițiul îndelețnicirilor cari îmi incumbă în puterea ordului (preoțesc) și mă suspendez, ca să pot lua în căsătorie.”²¹

¹⁹ Pot să fie S. Bărnăuțiu, care între 1834—1839 a fost notar consistorial, și Ștefan Manfi între 1830—1839 arhivar și cari, fiind funcționari în cancelaria episcopicească, erau părtași la masa Vlădicului.

²⁰ În Transilvania, dela Oradea-Mare, care era în Ungaria.

²¹ „...modo e statu exeundum est, ut etiam debitum quo nationi teneor quodque in statu hoc, vel iam gribri praestare nunquam potuissem, solvam. Hoc significat:

„Ilustritatea Voastră nu va putea în mod conștient să-mi deneghe dispunerea. Încotro voi merge, nici eu nu știu. Dar fără îndoială voi rămânea undeva în Valachia, Moldova sau Grecia. Ilustritatea Voastră va putea trimite în locul meu de continuator pentru cei doi ani din urmă pe Iosif Popp. Aș dori ca Ilustritatea Voastră, dacă va scrie Reverendissimului Fogarassy, să nu le scrie vienezilor că eu unde voi avea de gând să merg deoarece într'adevăr nici eu nu știu. Seminarului am să-i restituie speșele de călătorie îndatăce voi afla vre-o îndeletnicire, de asemenea datoria pe care o făcui pentru riguros și pentru cărți, cari s'au achitat până la cel din urmă ban.

„Ilustrissime! știu că Vă va cădea greu, dar eu nu pot face altfel: *sunt pregătit să iau hotărârea cea mai desnădăjduită* (paratus sum extrema tentare) decât să mai rămân în statul preoteș și în patrie.

„Să binevoiască Ilustritatea Voastră a scrie la Viena Reverendissimului Fogarassy numai atât, *fiindcă eu nu voiesc să mă mai întorc la Institut, să binevoiască a primi de continuator pe Iosif Popp.*”

„28 August 1836. — Al Ilustrității Voastre — întristat serv (afflictus servus) Triffu (m. p.)”.

Pre cum se vede Trifu în scrisoarea aceasta nu amintește locul de unde o trimite. Din răspunsul dat de Leményi, aflăm însă, că ea venea din Brașov. Trifu se va fi aflat de sigur la casa părintească a prietenului său Ioan Popazu,²³ în tovarășia căruia se va fi întors și dela Viena, unde acesta terminase teologia la Sfânta Barbara.

De aci, din anturajul domnișoarei Maria Popazu, se va fi decis Trifu să scrie în termeni atât de categorici, că se lapadă de proție.

Prin faptul acesta, creindu-și o situație imposibilă în fața superiorilor bisericești, care l-au crescut, nu-i rămânea alta de făcut, decât să-și ia drumul peste Carpați.

Scrisoarea aceasta a căzut ca un trăznet din senin asupra bunului și simțitorului episcop Ioan Leményi. El vedea năruindu-se toată truda depusă pentru a deschide porțile Augustinului pentru un tânăr român, se vedea blamat în fața autorităților dela Înaltul Institut preoteș din Viena, în fața directorului Fogarassy, în fața directorului suprem Pletz și a episcopului aulic Wagner, se vedea compromis chiar și în fața împăratului Ferdinand, unde intervenise pentru primirea în Augustineu a lui Ioan Trifu, pe care l-a fost prezentat în colorile cele mai favorabile.

Înainte cu vre-o trei săptămâni, în 5 August (1836), Leményi primise dela Trifu o scrisoare, din care nu transpira nici un semn despre nemulțumirea lui. Dimpotrivă, acesta da expresie alipirii lui față de episcopul și față de rectorul Augustineului. Atunci a și voit să-i trimită parole prin diligență, dar preotul din Veza — Ioan Oltean — rudă (cumnat) a lui Trifu, că-

ruia acesta fi scrisese, a încunostiințat pe vlădica să nu-i trimită banii până în Septembrie, fiindcă se va duce în Banat (divertet ad Banateias partes) și până în aceea lună nu se va întoarce.

La scrisoarea lui Trifu din 28 August, Leményi a răspuns în aceeași zi de 6 Sept., când a primit-o. El un răspuns plin de durere sufletească, de dojană și de încercare de a-l întoarce de pe drumul apucat.

Intimitățile cuprinse în scrisoare, l-au determinat pe episcop ca, în contra uzanțelor — acest răspuns să nu-l inferească în protocolul prezidial, astfel că ni s'a păstrat numai în concept — alături de scrisoarea lui Trifu.²⁴

Dau în românește acest concept latinesc, scris de mâna agitată a episcopului Leményi.

„La 6 Sept.

„Mângăierea pe care mi-a produs-o scrisoarea d-tale din 29 Aprilie a. e. precum și cea primită în 5 August,²⁵ scrisoarea soșită astăzi din Brașov (Corona) nu numai mi-a răpit-o, ci motivarea neașteptată a aceleia întru atâta mi-a copleșit sufletul de jale, încât simt că mi s'au sleit puterile trupului.

„Ce a putut rogu-te, să-ți schimbe întru atâta judecata, încât pe acela, pe care-l socoteam cu totul destinat pentru promovarea folosului nefericitei națiuni și a clerului, să-l văd înduplecat prin uneltirile calumniatorilor la aceea, ca uitându-și cu totul pământul natal, dragostea din pruncea a părinților, înclinarea noastră într'adevăr părintească — și martor mi-e pentru aceasta Cel de sus (ut cordium scrutatori notum est) — să-și fi făcut planuri atât de primejdioase. Cât de mult mă măguleam din scrisorile precedente, în cari îmi descopereai simțemintele demne ale bărbatului destinat în via Domnului, privitor la tinerii ce aveau să fie trimiși în seminarul central, câtă speranță am fost nutrit, crezând, că după reînțoarcare se te pot vedea ca pe o podoabă a clerului, sprijin a națiunii, și ajutor al meu în administrarea diecezei celei atât de vaste. Iubite fiule! îndată ce ți-am primit scrisoarea de mai înainte mă cugetam și mă pregăteam să trimit paralele atât agentului²⁶ cât și Iubiței tale, și pe când așteptam trăsura de poștă (diligenta) mi-s'a adus la cunoștință, să nu o fac aceasta până la începutul acestei luni, deoarece te-ai fi depărtat în spre părțile bănuțate pentru reîmprospătarea puterilor.

Taxa aceea²⁷ ce e drept aș fi putut să o trimit mai de grabă, dar voiam să trimit ceva mai mult, pentruca să poți face față și altor lipsuri ale tale: dar atunci nu a-

²¹ În *Protocolul prezidial din 1836* la nr. 875 aflăm următoarele: Die 6 Sept. (25 August). Ioannes Triff Praesbyter in sublimiori instituto sua de futuro statu animi sensa manifestat. — Responsum in conceptu sub hoc dato. — Iar în *Indiciele anului 1836* la litera T. — e indus: *Triff resignat statui Ecclesiastico*. — În scrisoarea ce i-o trimite, Leményi spune: „Pro paterna, qua in Dilectionem Vestram feror propensione, quae scripta sunt silentio premeda censui, unde et has litteras propria manu, quin inprotocollarentur exarandas duxi”.

²² Durere, aceste scrisori nu ni s'au păstrat.

²³ Episcopul îl avea angajat agentul prin care-și înainta cererile la împăratul și la guvernul central, și care-l reprezenta în chestiunile ce le avea cu forurile din Viena.

²⁴ De riguros.

veam la îndemână, fiindcă bucatele (naturalia) nu erau vândute.

Având în vedere înclinarea pe care o am față de Iubița ta, am crezut ca cele scrise să rămână în secret, de aceea am ținut ca și scrisoarea aceasta să o scriu cu mâna proprie, fără ta să fie împotocolată, și fiindcă nu dubitez că religiunea cea mântuitoare și educațiunea conformă ei, atât în seminarul central, cât și Augustineum (Sublime Institutum) va fi prins rădăcini mai adânci în inima ta, decât să poată fi întunecată prin vârtejul patimilor, am crezut că trebuie să revii la alte simțeminte, să te reculegi, și cu sufletul potolit să examinezi urmările; și să te reînțorci la drumul pe care l-ai fost început cu folos și pe care l-ai părăsit răpit de viforul patimilor. Ce rușine se va întipări asupra clerului și națiunii, prin hotărârile pe cari le-ai luat, ce pată de ingrătitudine va rămânea față de sprijinitorii și protectorii tăi!!! Se vor bucura atunci dușmanii, cari deja de mult au prorocit astfel de lucruri despre d-ta, ne vom mâhni noi și iubiții (tăi) părinți, pe cari știu că îi prețuiești mult și cari vor fi băgați în mormânt, zdrobiți de giroaie de lacrimi. La acestea, la acestea să te gândești, și să urmezi sfaturile noastre, ceea ce dacă vei face, nu-ți va părea rău, iar de le vei disprețui, să-ți aduci aminte nu numai de bunătatea, ci și de sfințenia Plăzmuitorului Religiei noastre, ca nu cumva când va fi prea târziu, să experiezi mâna răzbunătoare a aceleia, așa cum nu-i vei găsi pildă pe lângă toată știința bogată ce o ai. Dar în tot cazul, cât ce o vei primi (scrisoarea), să ne răspunzi, pentruca, fie că vom fi mângăiați, fie că vom fi întristați, să ne putem îngriji de chestiune, nu după cum dorim, ci după cum vom putea.

„Tatăl îndurărilor să-ți împărtășească darul său, ca să judeci drept și cu supunere să poți urma sfaturile noastre părintești și mântuitoare, pentru care (lucru) neîncetând de a vărsa lacrimi, rămânem.”

(Va urma) Dr. Coriolan Suciu

Bibliografia Ardealului (6)

Losontzi István: Kis tükör, mely Magyar és Erdélyország azoknak földével, polgári állapotjával és megbövitett historiájával előadja és kimutatja. Debrecen 1830.

Kurz Anton: Nachlese auf dem Felde der ungarischen u. siebenbürgischen Geschichte. Kronstadt 1840.

Schuller I. K.: Umriss u. kritische Studien zur Geschichte von Siebenbürgen. Hermannstadt 1840.

Ios. Bedeus v. Scharberg: Die Verfassung des Grossfürstenthums Siebenbürgen aus dem Gesichtspunkte der Geschichte, der Landesgesetze und des bestehenden öffentlichen Rechtes. Wien 1844.

Laurian Tr., Bălcescu N. Magazin istoric pentru Dacia. I—V. București 1846.

Gavra Alex.: Lexicon de conversație istorice, religionar. Buda 1847.

Kövári László: Erdély statisztikája. Kolozsvár 1847.

— *Certificat* de bună conduită a poporului la adunarea din 1848 la Blaj, dat de Andreiu Baron de Șaguna și Leményi. 1848.

Determinarea robusticității

— Indicile de robusticitate al lui Pignet, Mayet, Ruffier —

— Erdélyi Gazdasági Könyvtár. Kolozsvár 1850.

I. F. Neigebauer: Dacien, aus den Überresten des klassischen Alterthums, mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen. Kronstadt 1851.

Papiu Ilarian: Istoria Românilor din Dacia superioară I—II. Viena 1852.

— Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk u. Merkwürdigkeiten Siebenbürgens. Herausgegeben von Ant. Kurz. 2 B. Kronstadt 1844—45; u. ein Heft herausgegeben von I. Trausch. Kronstadt 1852.

Kövári László: Erdély ritkaságai. Kolozsvár 1853.

Benkő Károly: Csik, Gyergyó és Kászón — leirások. Kolozsvár 1853.

I. Pușcariu: Comentariu asupra celor trei patente din 21 Iunie 1854 pentru Ardeal. Sibiu 1854.

Gottlieb Budaker: Die Erbgrafschaft von Bistritz. Program des Gymnasiums. Kronstadt 1855.

I. K. Schuller: Siebenbürgen vor Heródot und dessen Zeitalter. Wien 1855.

G. Popu seu Laslo: Istoria Daciei antice ca monumentu de suvenir. Clusium 1855.

Capesius Gottfried: Hermannstadt während der Kronstreitigkeiten zwischen König Ferd. I. und dem Usurpator Zápolya 1526—36. Hermannstadt 1856. Anuarul gimn. evang.

I. A. Grimm: Die politische Verwaltung in Grossfürstenthum Siebenbürgen. Bd. 1—3. Hermannstadt 1856—57.

Müller Fr.: Geschichte der siebenbürgischen Hospitäler bis zum Jahre 1625. Anuarul gimn. ev. din Sighișoara pe an. 1856.

I. Söllner: Statistik des Grossfürstenthums Siebenbürgen. Hermannstadt 1856.

Fényes Elek: Ausztriai birodalom statisztikája. Pest 1857.

Paul von Szebeni: Projekt zur systematischen Compilation eines historischen Codex der diplomatischen Rechts-Urkunden des K. K. Fiscal Archivs u. anderer Archive in Siebenbürgen. Hermannstadt 1857.

J. D. Teutsch u. Fr. Firnhaber: Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens Wien 1857.

Lukácsi Christ.: Historia Armenorum Transsilvaniae. Viena 1859.

Trauschensfels Magazin. Kronstadt 1859.

H. Wittstock: Beiträge zur Reformationsgeschichte der Nösnergaues. Wien 1858.

H. Wittstock: Die Stellung von Bistritz im Thronstreite zwischen Ferdinand I. u. Zápolya u. seine Verhältnisse mit Moldau, Program des Gymnasiums 1860.

A. Ficker: Bevölkerung der österreichischen Monarchie. Gotha 1860.

Siebenbürger Quartalschrift. 1859-1860 — Trauschensfels, Eugen v.: Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens. Neue Folge. Kronstadt 1860. (Va urma).

Petru Suciu

La recrutarea tinerilor ce vor forma contingente pentru armată, care trebuie să fie o populație sănătoasă, la alegerea elevilor școalelor militare, la admiterea voluntarilor, la examenul membrilor unei societăți sportive sau unei grupări de educație fizică, care trebuie să fie condusă numai de principii medico-științifice, se cere ca medicul militar sau medicul expert să poseadă repere fixe pentru ca să aibă pe ce să se bazeze în aprecierile lui.

Aceste repere fixe, e lesne de înțeles, că nu-l dispensează nici pe unul, nici pe ceilalți de a aplica cunoștințele și metodele clinice și științifice în examinarea indivizilor.

Pentru a răspunde acestei necesități, numeroși cercetători au încercat cristalizarea datelor culese cu ajutorul antropometriei practice, în formule matematice precise și concise.

Formula cea mai simplă care să ne dea *indicile de robusticitate*, de el ne ocupăm în studiul nostru de față, e dată de Broca. Pentru el G. (greutatea exprimată în kgr.) ideală a unui individ în vârstă de 20 de ani, este egală cu *decimalele*, ce reprezintă T, (egal înălțimea sau talia) peste un metru. D. e. Un individ de 20 ani are T: 1 m. 68. G=68 kgr. Rezolvarea este extrem de simplă, dar are o mare greșală: e foarte absolută.

Dr. Messerli (Lausanne) pretinde că o îndreaptă adăogând o variație de 10 kgr. sub această formulă.

Medicul maior Tartière stabilește clasa următoare:

1. Dela 0 până la 4 kgr. diferență (între greutate și decimalele taliei) *constituție foarte bună*.

2. Dela 4—8 kgr. de diferență: *constituție bună*.

3. Dela 8—12 kgr.: *suficient de bună*.

4. Dela 12—15 kgr.: *constituție pasabilă*.

Medicul maior Pignet după lungi experiențe, a edificat servindu-se de măsurarea G. T. P. (= Perimetru toracic) o formulă asupra căreia autorul a făcut un lung și documentat expozeu în 1900, în Archives Médicales D'Augers.

În 1904, Corcelle (Bordeaux) a făcut teza sa inaugurală asupra studiului valorii coeficientului robusticității al lui Pignet.

Îată formula:

$I = T - (P + G)$; I = Coeficientul de robusticitate sau pe scurt indicile lui Pignet. T și I se exprimă în cm. G în kgr.

¹ Dr. Apostol: Controlul medical al sportului și educației fizice. Conferința cerc. san.-mil. Cluj, 1926, vezi și Rev. San. mil. 1926.

P = mijlociu sau intermediar, perimetrul toracic la inspirație și expirație în planul Xifosternal, măsurat lege artis. (Congresul de antropologie 1913). Ex.: Un tânăr are I=172 cm., P= 88 cm., G=68 kgr.

$I = 172 - (88 + 68) = 172 - 156 = 16$.

Operația după cum se vede e simplă: Medicul maior Pignet a imaginat pentru a scuti multe calcule mintale, un aparat calculator ingenios, dar de care te poți dispensa. S'a imaginat de unii un procedeu de calcul, expeditiv.

a) Se notează diferența până la o 100 a P. De ex. în cazul nostru de mai sus, $88 = P : 100 - 88 = 12$.

b) Se notează apoi diferența dintre decimalele T. și G.

În cazul nostru $72 - 68 = 4$.

c) În fine se adună aceste diferențe: $12 + 4 = 16$.

Avându-se în vedere legea echilibrului în biologia creșterii individului, pentru indicile Pignet echilibrul perfect trebuie foarte natural constituit, prin *indicile zero*.

Cu cât indicile numerice e mai ridicat, cu atât constituția individului e mai slabă. Observațiunile clinice făcute de diferiți autori și de noi în două recrutări și în serviciul spitalului militar corp VI A. timp de 7 ani, au confirmat deducțiunile teoretice ale formulei lui Pignet.

Noi am avut întotdeauna în vedere, în citirea și interpretarea indicelui Pignet, turburările endocrine, viața sedentară și profesiunea individului examinat.

Îată și un tablou de apreciere al I. lui Pignet:

Dela 0—10 *constituție foarte robustă* (zonă discutabilă).

Dela 11—15 *constituție robustă*.

Dela 16—20 *constituție bună*.

Dela 21—25 *constituție mijlocie*.

Dela 26—30 *constituție slabă* (zonă flotantă, discutabilă).

Dela 31—35 *constituție foarte slabă*.

Dela 36— înainte, mediocră, rea.

În instrucțiunile medicale asupra aptitudinilor fizice pentru serviciul militar (București 1924) pag. 43. Cap. IV, găsim:

Indice Pignet 25 neadmis.

Indice Pignet 19 bun

Indice Pignet 8 foarte bun.

Medicul maior Besson, care a studiat coeficientul de robusticitate în consiliile de revizie a claselor 1915—1919 și la vizitele medicale de angajarea voluntarilor, la biroul de recrutare din Beauvais (dela 1 Ianuarie 1908—20 Aprilie 1915)

² Dr. Apostol: Cercetări somatologice. (Tip. Viața, Cluj, 1924) și cercetări somatologice. Comunicare Cerc. San. mil. Cluj, 15, IV. 1926, public. tip. Cartea Rom. 1926.

stabilește un alt tablou de apreciere.

I tip=0.

Peste +10 = zona discutabilă.

De acceptat:

Dela +10—10 = zona de constituție foarte robustă.

Dela 11—20 = constituție foarte bună.

Dela 21—25 constituție bună (mijlocie).

De refuzat:

Dela 26—30 = zonă limită — discutabilă.

Dela 31—35 = constituție mediocră.

Dela 36— înaintea = constituție rea.

Limita minimă în sens medical: I. Pignet = 37.

Unii autori au pretins că ar exista cazuri unde indicile Pignet n'ar avea nici o valoare, când spre exemplu se produce o variație exagerată a unuiu din 3 factori. Pentru a se răspunde acestei obiecțiuni, Pignet și Besson, au stabilit după cercetări minuțioase pe 1500 indivizi măsurători, următoarele date care demonstrează corelația permanentă a celor 3 factori constitutivi ai formulei Pignet (P. T. G.):

1. P. este totdeauna superior G. corpului și aceasta în limitele dela 10—38 unități. Superioritatea e cu atât mai mare cu cât T e mai mică.

2. P. este totdeauna superioară numărului de cm. ai T, ce trec de 100 cm. în limitele 2—38 unități, superioritatea e cu atât mai mare cu cât T. e mai mică.

3. Variațiile G. asupra T. pot fi în exces, în egalitate sau inferioritate. Ele variază între cifrele extreme de 10 unități în exces, 21 unități în inferioritate.

I. Pignet este consacrat în armata noastră, în Anglia, Germania, Franța. Unii autori s'au declarat nemulțumiți de formula lui Pignet ca fiind insuficientă și incompletă.

Cum formula lui Pignet se aplică numai la adulți, Mayet a căutat s'o extindă și pentru copii și adolescenți, adăugând o modificare la factorul P. al formulei lui Pignet și anume:

(Experiența a fost făcută pe 250 copii).

A măsurat P. în inspirație forțată (P1).

A măsurat P. în expirație forțată (P2).

$$\text{Apoi a: } \frac{P1+P2}{2}$$

După Mayet I. atinge cifra de 30 la 5 ani, e vecină lui 43 la 10—11 ani, la 15 ani ajunge la 35 și scade până aproape de 22.

Cifrele sunt invers proporționale cu robusticitatea individului.

Prin adăogarea unui nou element la formula lui Pignet, dr. Messerli (Lauanne), a făcut calculul mai precis.

Elementul adăogat este măsura perimetrului mijlociu a celor 2 brațe.

Dr. Messerli conchide că acolo unde predomină perimetrul brahial, rezultatul trebuie considerat bun și invers.

Estimările sunt direct proporționale cu cifrele celor 2 alternative.

Koby, prim-medec locotenent din armata elvețiană, a observat că indivizii cari se disting la exercițiile corporale, toți au 2 calități: O anumită forță musculară și o bună elasticitate toracică.

Crezând că P. mijlociu — turul taliei = aproximativ forța musculară, Koby a stabilit această ecuație:

$$I = (P. \text{ mijlociu} - \text{turul Taliei}) + (P. \text{ inspir.} - P. \text{ expir.})$$

T

Și dă tabloul de estimare astfel:

Dela 0. —0.3 = indice insuficient.

Dela 0.3—0.5 = indice mediocru.

Dela 0.5—0.7 = indice bun.

Dela 0.7 în sus = indice excelent.

Deasupra lui 1, robusticitatea nu urmează un mers net proporțional.

Formula cea mai complexă o dă Ruffier. Indicile Ruffier e rezervat tinerilor dela 15—25 ani.

I = (P. inspir. forțată — P. abdomen). — (P—T. deasupra unui metru

sau T. deasupra unui metru — P.).

Formula lui Ruffier pentru a coresponde robusticității suficiente trebuie să fie cel puțin 10.

Puse aceste formule în fața datelor clinice și a spiritului științific, se vede că ele nu trebuiesc considerate ca niște formule rigide, formule nevariatur, ci din contră elastice, formule cu multă supleță de aplicare. Ele nu trebuiesc cețite și aplicate greșit, nici exagerat. Totdeauna să se aibe în vedere și rezultatul examenului medical general al individului. Atari formule, adăugate rezultatului clinic, aduc foloase în interpretare, medicului militar sau medicului expert al societăților de sport și educație fizică.

Dr. Od. Apostol
medic de spital.

* Méd. Major Gossweiler: La détermination de robusticité. (L'avenir médical 1923; pag. 87).

Cronici culturale și artistice

„Degradarea Universităților“

Intr'o serie de articole, publicate în ziarul „Cuvântul”, d. prof. Dan Rădulescu a desvelit cu un curaj rar slăbiciunile, cari s'au incubat în institutele noastre superioare de învățământ. Mai mult decât desorganizarea învățământului secundar, lipsa de muncă intensă, de disciplină și de probitate profesională în învățământul universitar însămnă o primejdie, care poate fi fatală însăși organizației noastre de stat. Pentru că „universitățile formează elementele conducătoare ale țării” și de aceea funcționarea întregului organism de stat este condiționată de calitatea producției universitare în materie umană.

Obiecțiunile aduse de d. prof. Dan Rădulescu sunt multe și grave. Universitățile închid o atmosferă de amoralitate, în sensul de lipsă a conștiinței datoriei. Ca să se justifice, d-sa se întreabă: „Câte luni pe an sunt programatic activi universitarii? Câte luni sunt efectiv activi? Câți sunt acei cari realizează efectiv programul? Cât de mare e procentul acelor cari își bat literalmente joc de universitate și de studenți în această privință? Dar, ceace e mai grav, din punct de vedere educativ, cum sunt priviți de colegi și de autorități aceia, cari își bat joc sistematic și îndelung de slujba lor înaltă? Care e rolul care de cele mai multe ori tocmai acestora le este hărăzit în Stat și în organizațiile politice?” Această amoralitate are multe aspecte. Ea se manifestă în forma lipsei de curaj cetățenesc, sau lășitate, ca lipsă de omenie, slugărnice față de autoritățile de stat și politicianism plat și naiv, nepotism și spirit de clică, lipsă de solidaritate și spirit de organizare, și în mare măsură nepregătire. Atâtea „lipșuri”, cari îl îndreptățesc pe d. prof. Dan Rădulescu să vadă în drumul pe care au apucat universitățile noastre o primejdie națională.

Remediul acestei stări îngrijorătoare, autorul îl vede în accentuarea principiului de autonomie în viața universităților, pentru a le păzi de influența nefastă a incorigibilității noastre „politicianism” și în realizarea

unui control interuniversitar, ca for suprem de supraveghere a activității universitare. „Senatul interuniversitar”, chemat să îndeplinească acest control, ar fi format din rectorii celor patru universități și celor două politehnice, din senatorii universitari respectivi, președintele Academiei Române și un delegat permanent al Inaltei Curți de Casație.

SAPTĂMANA MUZICALĂ

Concertul A. Voileanu; Tenorul Charlesky; Mascagni la Cluj

În ziua de 7 Maiu, d-șoara Anicuța Voileanu ne-a oferit prilejul de a o auzi într'un concert autonom, în sala festivă a prefecturii. Și ne-a afirmat convingerea că e o talentată pianistă. Cu înțelegere precisă și rutină sigură a interpretat două „Intermezzo” și un „Capriccio” de geoiul Brahms, și, achitându-se de armonizările lui Bartok: „Zece piese pe motive populare ungurești”, cari au găsit cele mai ușoare rezonanțe în publicul diferențiat al audiției, s'a oprit cu mai multă atenție asupra unei Sonate (op. 4) a cunoscutului profesor dela conservatorul local, M. Negrea. Disponând de sonoritate și concepută într'un ton superior, posedând chiar o oarecare melodicitate, nu-i putem desprinde ideea sau sentimentul de bază, dominant, la o primă audiție. Acestea au format partea clasică a programului. Au urmat câteva bucăți cari, prin firea compozitorilor, conțin mai mult suflet: „Aus meinem Tagebuch” de Reger, — o colecție de confesii sentimentale; apoi din Scriabin și un „Preludiu” de Rachmaninoff. Avem rezerve pentru alcătuirea acestui program; căci, date fiind calitățile excepționale ale pianistei, se putea compune din alți autori. De ex. Bach, de ce a fost neglijat? Din interpretarea lui domnișoara Voileanu și-a făcut un renume.

Opera Română, în ultimele ei licăriri și-a ars metalele cele mai nobile, cu străluciri mai vii ca oricând. A fost adus, prin București, dela Paris, tenorul Charlesky al uneia „Opéra comique”, ca să îi comparăm

pe ai noștri și cu francezii, cari rar se abat pe aici. Clar și impresionant în acute, cu registru de mijloc bun, și mai presus de toate e'un joc de scenă de o fineță neobișnuită (poate în urma apostrofelor din Capitală pentru iper-verismul din „Pagliacci”), a construit un Eleazar unitar și veridic. Răspălit cu furtunoase aplauze, după „do”-urile cari ridică sufletul la gură, pleacă cu impresii foarte bune dela noi, lăsându-ne și nouă o amintire durabilă.

...iar cea mai strălucită achiziție a Operii, pentru întreg Clujul, muzical și nemuzical, a fost făcută în personalitatea maestrului Pietro Mascagni, cioplinind din ultima reprezentare a acestei stagiuni, o sărbătoare a simțurilor și a spiritului. Căci rareori se acumulează în viața unui om atâtea momente rupte din veșnicie, ca în Sâmbăta lui 14 Maiu. Deși nu este cunoscut întreg, ci numai ca autor al „Cavaleriei rustice”, totuși Mascagni istovește atribuțiile unui mare muzician chiar în conștiința publicului mare; el e considerat aproape aprioric ca un geniu muzical, — oricât de naivă ar părea această categorisire romantică. De aceea, la sosirea lui în gară, peronul a fost înflorit de spuma culturală a Clujului, iar seara, incinta operii a fost tixită de un auditor variat și excepțional de numeros. Și așteptările nu au fost înșelate. A fost o reprezentare de gală, — deși orchestra noastră e mică, și deși soliștii „Cavaleriei” n'au fost toți la înălțime. A apărut, acoperit de aplauze, cu medaliile culese la date memorabile înșiruite pe piept, după o nerăbdată întârziere în întuneric, și el a ridicat bagheta, liniștea spectatorilor — căci mulți au venit să-l vadă numai — se făcu solemnă, sorbind armoniile, cum nisipul pustiei soarbe melopele ploii. A început cu „Simfonia a V-a” a lui Beethoven, pe care, în cadrele festivităților centenare a dirijat-o și la Viena. Primul allegro, cu fiorul apăsător al sorții, rimă a morții, a răsunat magistral; iar din andante a sculptat o capodoperă de interpretare: a stors atâtea stări de spirit de câte a țesut însuși Beethoven în el; scherzo-ul, fără pretenții ideologice, și totuși striat de anti-teze, a trecut în salt agil; finalul n'a fost executat... Apoi a închis partitura și a trasat primele note din mult doritul „Intermezzo” din opera sa „Amico Fritz”. Chiar dacă nu s'ar fi știut că urmează „ceva de el”, tot s'ar fi putut ghici din ritmică, din belșugul melodic, și înainte de toate din frăgezimea sonorității, acel specific al său. Astfel, prin acest „Intermezzo” — a zdruncinat sentința acelor cari ziceau că Mascagni e autorul numai al „Cavaleriei”, că afară sau peste ea, n'a mai creiat nimic care să facă față eternității. Dela întâiul contact cu această bucată, convingerea s'a încheșat. Mascagni are aripi de geniu! De o concentrată și comunicativă bogăție de melodii, pe cari le risipește mirific pe canavaua tematică, acest „Intermezzo” captivează prin forța pasională de care vibrează dela un capăt la celalalt. Respiră din el o iubire îndurerată cum numai de câteva ori a mai fost exprimată până acuma; și chiar prin acest element pasional dus la ultima limită, Mascagni se ridică aproape de transcendent, rămânându-i puțin pași până la muzica pur ideologică... Dar concretul din structura lui sufletească, prin excelență latină, i-a astâmpărat dorul de abstract. Și, cea mai bună dovadă de spirit care clădește concret este

facila și pururi nouă „Cavalerie rustică”. Sub imperiul gesturilor maestrului, am putut gusta cu toate antenele sensibilității armonia ce se naște odată cu dimineața din blândețe și parfumatele grădini siciliene, sub un cer senin de Paști, și prin care străbate, ca un zbor negru de corb, pasiunea umană; „Cavaleria” e un imn cântat primăverii; și atâtea bucurie primăvărtească mustează aici, încât nu te miri de clocotirile patimilor oamenilor. „Cavaleria” îți amintește de divinusul Virgil, alt reprezentant al latinității.

Incipe Maenlios mecum, mea tibia, versus,
Nunc scio quid sit amor...

Superbele ritmuri tinerești au fost astâmpărate de mâna autorului, care a condus într'un tempo mai reținut decât Bobescu. Și, cu toate că Turiddu (M. Niculescu) și Alfio (Z. Szabó) au fost mediocri, totuși Santuzza (Aca de Barbu) și prezența lui Mascagni au scos la entuziasmant sfârșit această operă.

În acest chip Pietro Mascagni ni s'a impus și ca dirijor, demonstrând o covârșitoare competență, cel puțin echivalabilă cu a compozitorului.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

In editura „Ancora” S. Benveniști & Co, București au apărut următoarele cărți nouă:
Ludovic Dauș: „Drăceasca schimbare de piele”, roman, 236 pag. Prețul 80 lei.

H. Săneleșevici: „Nouii probleme literare, politice și sociale”, o colecție de studii critice, 271 pag. Prețul 90 lei.

Edmond Rostand: „Samarineanca”, piesă teatrală în 3 tablouri și în versuri, tradusă de I. Gr. Periețeanu, 158 pag. Prețul 60 lei.

Gh. Brăescu: „Moș Belea”, roman din viața militară, 220 pag. Prețul 60 lei.

Ioan Ciorănescu: „Prichindel”, versuri pentru copii, 147 pag. Prețul 50 lei.

Const. Șăineanu: „Rostul vieții”, Biblioteca Universală nr. 138—140. Prețul 18 lei.

Lia Hârșu: „Scene banale”, Biblioteca universală, nr. 141—143. Prețul 18 lei

Înainte de toate trebuie să relevăm activitatea prodigioasă a casei de editură „Ancora”. Volume după volume apar, în condițiuni tehnice foarte apreciable, din toate domeniile scrisului. Această variație denotă mobilitatea acestei case de editură, care nu-și îngreșește activitatea prin fixarea unor anumite scopuri, ci lasă ușa deschisă pentru toți autorii, cari vreau să-i treacă pragul. Variația aceasta prezintă, incontestabil, avantajii, dar poate avea și urmări regretabile în privința alegerii manuscriselor, fiindcă e greu ca o casă de editură să aibă „lectori” buni pentru toate domeniile.

Nouile volume aparute de curând la „Ancora” au, în urma împrejurărilor arătate mai sus, valoare diferită.

Ne-a surprins foarte mult cum a putut să iasă din pana dlui L. Dauș, care trecea drept scriitor serios, o astfel de aberație ca romanul „Drăceasca schimbare de piele”. În acest „roman”, care nu e decât o înșirare de fapte banale, iscodite cu o anumită tendință de autor, se încearcă dovada că femeia, oricât de cinstită și la orice vârstă, decade moralicește în 48 de ore dacă i-se iveau în cale ispită.

Zoe Pleșea e soția unui bun și serios avocat din Iași și mama unui băiat liceian. Căsnicia lor ni-e prezentată la înce-

putul romanului ca una dintre cele mai reșcite și solid întemeiate atât pe educația soților cât mai ales pe caracterele lor întegre. E destul însă ca Zoe să cunoască pe un pictor detractat și cunoscut ca Don Juan, care pictează tocmai pe regina cocotelor din Iași, ca mintea să i-se tulbure și sângele să i-se aprindă în așa măsură, încât să-i dea autorului prilejul de a ne schița următoarea scenă, demnă de ceea ce germanii numesc „Schundliteratur”:

„Se înfiripau dorințele în fiori ce luncău în nervi și sânge. Mișcarea ritmică a respirației îi freca sâni de cămașă și i-enerva sfărcurile întărite ca niște muguri înebuniți de sevă. Le mângăie întâiu cu palma, apoi între degete, într'o mișcare de rotație ațăfătoare. Enevarea creștea, frământându-i sexul. Luă perna și o puse pe burtă, ca un alt pântec lipit de al ei. Se făcea că Paul (pictorul) se așternea pe ea; îi simțea gura, dinții, saliva... Piciarele i-se desfăceau, coapsele îi tremurau. Lunecă din patul ei sub plapoma soțului, îl deșteptă în sărutări și i-se dădu frenetic”.

În felul și stilul acesta e scris întreg „romanul”, care ar putea fi considerat ca descrierea unui caz patologic, dacă n'ar fi absolut nefiresc și banal până la scârbă.

După cetirea acestei aberații, ce frumos te impresionează poema biblică „Samarineanca” a poetului francez Edmond Rostand, care ne arată, cu mai multă apropiere de adevăr și realitate, că cea mai decăzută femeie se poate ridica iară moralicește, dacă i-se dă un sprijin. Piesa lui Rostand e plină de poezie și de farmecul primelor învățături ale Mântuitorului și arată în mod măiestru momentul psihologic în care aceste învățături produc efectul de convertire la poporul evreu dela legea veche la legea nouă. Admirabilele versuri ale lui Rostand au găsit în d. I. Gr. Periețeanu un iscusit talmăcitor în limba noastră. Cărtea aceasta merită să figureze în toate bibliotecile școlare și sătești.

Romanul „Moș Belea” al dlui Gh. Brăescu ne înfățișează, într'o frumoasă limbă literară, viața ofițerului Roiban, care a luptat la Plevna și s'a ridicat până la gradul de general, mai mult prin calitățile sale sufletești decât prin știință militară. Roiban e originar din Basarabia de sud, care ne aparținea încă la 1877, și a rămas toată viața cu sufletul său de fiu de țaran nealterat de viața cazonă și de oraș. Lucrarea dlui Brăescu se citește cu interesul ce-l prezintă trecutul armatei noastre, care a trecut prin multe faze până a ajuns la ceea ce azi „Moș Belea” e romanul omului capabil și cinstit. Tinerii ofițeri ar trebui să-l citească și recitească.

De colecția de versuri pentru copii „Prichindel” a dlui I. Ciorănescu n'am rămas prea încântat. Succesul unor scrieri pentru copii, apărute în ultimul timp în literatura noastră, pare a fi trezit în unele persoane credința că acest fel de literatură e ușor dar mai ales rentabil. Datorită acestei concepții greșite, ne-am trezit de-odată cu un număr mare de autori „pentru copii”. În „Prichindel” sunt versuri originale de ale autorului și traduceri sau prelucrări după autori străini. Originalele ca și traduceriile păcătoase, în mare parte, prin versificarea greoaie și prin alegerea nepotrivită a subiectelor. Despre nisipul din Sahara are versuri ca acestea:

„Ar semăna cu grișul, și-ar fi desigur griș,
„Doar dacă n'ar fi-așa de mărunț precum
[și este,
„Și dacă dintr'odată el s'ar schimba la
[gust”.

Nu, astfel de „inșcripții” banale nu se pot oferi ca lectură copiilor, cărora ar trebui să le dăm spre citire numai lucruri cu adevărat frumoase și alese.

Fiind vorba de tineret recomandăm broșura dlui Const. Șăineanu „Rostul vieții”, apărută tot la „Ancora”. Lectura acestei broșuri ridică moralul și desfătează sufletul prin frumusețea ideilor ce le exprimă.

Despre volumul său „Scene banale” dna Lia Hârsu spune într'o scurtă prefață că „n'are pretenția să fie altceva decât ceea ce sunt: câteva scene banale din tragi-comediile vieții”. Față de această aut critică noi renunțăm să mai facem vre-o apreciere.

D. H. Sanielevici are în noul său volum „Noi Probleme” următoarea notă, în legătură cu critica dsale asupra piesei „Păcatul” de dna L. Petrescu.

„Vițiul criticii române este exagerarea valorilor. Eu am exagerat uneori cu 100—300%, d. Ibrăileanu cu 1000%, d. Lovinescu cu 10.000%, d. Mih. Dragomirescu cu 100.000%, d. Iorga cu 1.000.000%, recenzienții de ziare cu 10.000.000%”.

Observația dlui S. e foarte justă, căci într'adevăr la critica română simpatia sau antipatia criticului față de autor joacă mare rol. Din cauza aceasta publicul cititor rămâne complet desorientat și astfel se explică faptul că opere literare de valoare, semnate de autori cari nu fac parte din bisericuțele sau cafenelele literare, rămân nevândute, în vreme ce alte cărți, cari nu sunt decât marfă de librărie, se vând în mai multe ediții, fiindcă sunt recomandate de critici-prietini.

Ni se pare însă că d. S. e prea modest când se așează pe sine, în gradația ce o face pentru criticii noștri, pe treapta cea mai de jos. Chiar în volumul recent dsă exagerază de două ori: Odată când dă piesei „Păcatul” prea mare importanță, chiar făcându-i o critică sdrobitoare, când lucrarea dnei Petrescu a căzut definiiv atât în fața rampei cât și în vitrina librăriei. Nu merită să i-se consacre 50 de pagini, afară de cazul dacă d. S. a urmărit prin critica „Păcatului” să lovească, cum se și încearcă, în d. Brătescu-Voinești, care ridicase — nimeni nu va putea înțelege pentru ce și cum — în slava cerului lucrarea dnei Petrescu.

A doua exagerare o face d. S. atunci când declară că d. I. Agărbiceanu e azi singurul scriitor de seamă al nostru.

Făcând pe d. Brătescu-Voinești o mediocritate abilă și mlădioasă, iar pe d. Agărbiceanu cel mai mare scriitor de azi („Agărbiceanu întrece pe toți ceilalți scriitori de azi”, pag. 20) înseamnă că d. S. râvnește să sară, în gradația stabilită de dsă, de pe treapta de jos pe cea mai de sus.

Articolele politice și sociale, cari formează majoritatea volumului, sunt interesante prin subiectele ce le discută și prin în-drăsneala afirmațiilor și concluziilor ce le face autorul.

Fapte și observațiuni săptămânale

Pe Câmpia Libertății

Când s'a strâns întâia dată după unire lume românească din întreg cuprinsul țării pe Câmpia Libertății, ca să-și umple sufletul de bucurie pentru plinirea vremii dorită acum 79 de ani de strămoșii noștri și de atunci încoace de toți urmașii lor, ca să preaslăvească amintirea acestor strămoși, cari ne conduc și pașii noștri prin îndemna sădit în inimile noastre de fapta lor îndrăsneată și măreață, — credeam că această sărbătoare își va istovi puterile în ziua aceea și va trebui să așteptăm un număr rotund de ani pentru a ne revedea pe întinderea liniștită a acestei Câmpii. Blajul de astăzi a avut însă o mândrie și voință dăru de a-și împlini această dorință de mândrie. Și de atunci în fiecare an se întâlnește pe străzile lui prăvoase cu arhaic aspect și fără mult artificiu de civilizație frații români de pretutindeni pentru a se uni în cugete și în simțiri, ca acei înaintași în numele cărora se adună cei de astăzi. Cu frăgezime primăvăratecă se desfășură în fiecare an programul serbărilor, deși el are prea puține înviri dela un an la altul. Pentru că în fiecare an alte valuri de români se revarsă în orașelul dela împreunarea Târnavelor, altă populație școlară în pitorească costume își arată vâjșoșenia trupurilor în exerciții de gimnastică — se cultivă și trupul nu numai sufletul, cu acest prilej, — și în fiecare an alți flăcăii și alte fete aleargă din satele de prin prejur pentru a desfăta privirea „oaspeților” veniți din mari depărtări cu sănătatea figurii lui, cu primăvara vieții lor și cu pozoaba românească a îmbrăcăminții lor.

Blajul rămâne încă o școală a simțirii românești, acum mai mult prin strălucirea trecutului lui, dar poate în curând prin noul fapte mărețe, dacă va găsi putința să se înalte în vremea modernă la acea treaptă, pe care a stat în trecut nu prea îndepărtat. Ne bucurăm că din an în an îi sporesc și forțele materiale și cele spirituale pentru această nouă înălțare și ziua aceea va fi de îndoită bucurie pentru cei cari vor a lerga să vadă sau să revadă Câmpia Libertății și cetatea culturală ce se întinde pe movila dela hotarul ei apusean.

Horia Trandafir

† Dr. G. Maior. — Profesorul G. Maior, care a murit la sfârșitul lunii Aprilie, în vârstă de 72 de ani, a ocupat catedra de agricultură dela școala superioară de agricultură dela Herăstrău vreme de 37 de ani. Era ardelean, născut în comuna Șercaia de lângă Făgăraș. Și-a făcut studiile secundare la Brașov, iar după trecerea examenului de bacalaureat a trecut la București, unde a luat diploma de absolvire a școlii normale superioare. Tot la București absoalvă facultatea de litere și filosofie, apoi pleacă în streinătate pentru studii de specializare în științele agronomice. Audiază la școala superioară de agricultură din Berlin și la institutul agronomic al universității din Halle; unde ia diploma de doctor în specialitatea agronomiei.

El a fost întâiul doctor în agronomie în țara noastră. Înainte de a lua catedra dela școala superioară de agricultură dela Herăstrău, fusese profesor de limba și literatura română și latină la seminarul din Roman, iar mai târziu profesor de științe na-

turale și agronomie la seminarul Veniamin din Iași.

N'a fost numai profesor la catedră, ci și autorul mai multor lucrări didactice valoroase și a altor lucrări cu caracter științific agricol. Astfel el rămâne unul dintre cei mai de seamă propovăduitori ai științei agronomice la noi. Iar alte lucrări ale lui îmbrățișează probleme mai complexe, cu aspecte sociale, culturale și economice, cum este „O pagină din luptele românilor cu sașii pe terenul social, cultural și economic”, pe care o tipărește în anul 1910.

*

Școala dela Turtucaia. — La începutul săptămânii viitoare Fundația culturală „Principele Carol” va cobori la Dunăre, în orașelul însemnat cu semn negru în cronica războiului de întregire, ca să șteargă această amintire printr'o alta, mai frumoasă cu cât este mai îndepărtată în timp. Într'o zi de Maiu se vor sărbători 150 de ani împliniți dela deschiderea celei dintâi școale românești în Turtucaia, care din vechi timpuri este un orașel românesc. Școala s'a deschis în anul 1774 și a funcționat pe vremea stăpânirii otomane încontinuu, iar sub domnia bulgărească asemenea, până la trecerea orașelului în cuprinsul țării românești. În timpul ocupației din anul 1917, zeloșii noștri vecini dela sud îi stricărostul și au adus învățătorii din afund din Bulgaria ca să învețe limba lor pe pescarii și pe plugarii români, cari țin de acest orașel. Așa făcură în întreaga Dobrogea, care căzuse în anul acela pe mâinile lor. Dar dreptatea n'a întârziat prea mult, Turtucaia românească ajunge din nou în brațele României și școala românească de acolo fu pusă din nou în picioare.

Se va sărbători și aici o biruință a noastră, pe care am câștigat-o luptând din greu în împrejurări vitrege, ca totdeauna.

*

Mica Înțelegeră. — Recenta conferință a Micei Înțelegeri pentru noi a fost și un prilej de gânduri negre. Dacă prețuin binefacerea acestei alianțe în fața dușmanului comun, care se svârcolește mereu, precum și succesele dela Liga Națiunilor, câștigate mai ușor în această societate decât le-am fi putut câștiga singuri, nu ne putem ușor împăca cu lipsa de „colegialitate” cel puțin a aliatei din sudul Dunării, care nutrește față de frații noștri căzuți între hotarele ei gânduri de nimicire. Am dori ca pe urma acestei alianțe să răsară și o prietenie între aliați, care să respecte cel puțin dreptatea minimală. Poate că slăbiciunea noastră e de vină, că nu am știut face până acum respectată această dreptate. Să sperăm că ea nu va întârzia prea mult și până atunci să cetim declarațiile dlui Ed. Beneș făcute ziarului „Universul” despre rostul acestei alianțe în viitor:

„Nu trebuie să se uite că pe urma tratatelor de pace și pe urma lichidării Austro-Ungariei a rămas o serie de probleme nerezolvate, a căror soluționare, într'o anumită direcție, interesează toate aceste state deopotrivă. Tot astfel trebuie să se aibă în vedere că politica europeană tinde în evoluția ei direct la colaborarea între miile state și că Mica Înțelegeră a demonstrat membrilor ei, în mod lămurit, la ce avantaje se poate aștepta fiecare stat în urma unei intervenții comune în fața vre-unui

for internațional, mai ales în fața Ligii Națiunilor. Toate aceste interese comune sunt în mare parte interese permanente. Motivul concret de a preîntâmpina primejdia Habsburgică în Ungaria, își poate pierde înțelesul în viitor. S'ar putea zice că el și-a pierdut chiar astăzi mai mult sau mai puțin justificarea existenței sale. În acest sens, statele Micii Înțelegeri fac încercări cu Ungaria, dându-și silința să găsească puncte de contact și interese comune. Ca și tensiunea maghiară, ori ce altă chestiune concretă, care ține legate încă interesele statelor menționate „în bloc”, își va pierde importanța în momentul soluționării ei. În schimb sunt interese de importanță permanentă: dorința acțiunii în bună înțelegere pentru colaborarea economică comună și pentru consolidarea unei politici de pace în Europa centrală. Aceste n'au dispărut și nu vor dispărea, ci vor dura încă multă vreme, spre a menține o alianță care-și poartă justificarea în sine însăși”.

Situația pieții mondiale. Grâul după ce a atins o tendință calmă a început să se urce în preț, care urcare se datorește atât știrilor nefavorabile referitoare la însemnările de primăvară și la recolta de iarnă din America, cât și cumpărăturilor foarte însemnate ce s'au făcut de Europa, în deosebire de către Anglia, Belgia, Germania și Franța.

Prețul zahărului a înregistrat în ultimele săptămâni salturi neobicinuite. După o urcare mai mare a urmat imediat o tendință

de baisse. Urcarea era cauzată de cumpărăturile însemnate, ce s'au făcut de rafineriile americane și engleze. Scăderea era de scurtă durată și s'a observat mai mult în timpul crizei din Japonia, cauzată de prăbușirea conțernului Suzuki. Piața New-Yorkului este caracterizată de o tendință fermă.

Afacerile de cafea au fost în ultimele trei săptămâni destul de calme. Aprovizionările s'au făcut în mod normal și nu a obvenit nimic, ce ar fi putut schimba tendința pieții mondiale în privința acestui articol.

Piața cafelei din Le Havre a fost stăpânită de fluctuațiunile valutare.

Foarte neregulat a fost târgul de lână. În Australia s'au înregistrat unele scăderi de prețuri, până când la auțiunile din Liverpool s'a observat o urcare de 5% față de prețurile din martie. În America tendința e încă foarte variată. În Franța afacerile s'au redus în urma sărbătorilor.

Piața metalelor a fost destul de calmă atât în cupru, cât și în zinc.

Bibliografie

Universul Literar, 15 Maiu.
Adevărul Literar și Artistic, 15 Maiu.
La Lucerna, Febr.—Martie
Junimea Moldovei, Apr.
Infrățirea Românească, 15 Maiu.
Țara Noastră, 15 Maiu.
Gutenberg Typograph, 14 Maiu.
Candide, 28 Apr.

Tinerimea Română, VIII, 8.
Realitatea, 15 Maiu.
Revista Economică, 5 Maiu.
Pagini Agrare și Sociale, 30 Apr.
Deutsche Politische Hefte, Apr.
Economia Națională, Apr.
Peninsula Balcanică, Martie—Apr.
Cuvântul Agronomilor, 15 Apr.—5 Maiu.
Arhiva pentru știința și reforma socială, an: VI, nr. 3—4.
Junimea Literară, Ian.—Febr.
P. Constantinescu-Iași: Evoluția stilului moldovenesc, Iași, Viața Românească, 1927.
P. Constantinescu-Iași: Originalitatea pridvorului deschis în arhitectura românească, Iași, Viața Românească, 1927.
P. Constantinescu-Iași: Arta și crștinismul, cu un indice bibliografic, Chișinău, Cartea Românească, 1926.
Codrul Cosminului, buletinul „Institutului de Istorie și Limbă” dela Universitatea din Cernăuți, Graiul Bucovinei, 1927.
Dr. Valeriu L. Bologa: Contribuțiuni la istoria medicinei din Ardeal, Cluj, Ardealul, 1927.
Dr. Hermann Müller: Das autonome Siebenbürgen, Sibiu, Drotleff, 1926.

REDAȚIONALE. Numărul de *Rusalii* al Societății de mâine va publica și supliment literar. Domnii scriitori cari doresc să colaboreze sunt rugați a ne adresa din vreme materia, pe lângă arătarea remunerației ce o pretind. Am dori ca materia să ajungă în mâinile noastre cel mai târziu la data de 3 Iunie.

Fonciera Soc. An. de Asigurări Generale Cluj

ACTIVA		Bilanțul General pe anul 1926.		PASIVA	
Numerar în cassă și la bănci	18.250.334 22	Capital social		10.000 000 —	
Imobile	3.700.000 —	Fondul de rezervă statutar		193.040 06	
Imprumuturi ipotecare	1.998.634 20	Fondul special de rezervă	1.000.000 —		
Cambii	923.935 28	Fondul de organizare	800.000 —	1.800,000 —	
Efecte	4.600.552 20	Rezerve de prime după scăderea părții reasigurate:			
Imprumuturi pe polițe de asigurare asupra vieții	1.480.240 —	a) Ramura Incendiu	4.704.180 01		
Reprezentanțe	17.749.152 31	b) Ramura Furt p. spargere	306.143 11		
Societăți de asigurare debitoare	16.658.516 12	c) Ramura Accidente	928.467 63		
Societăți de reasigurare debitoare	8.225.147 37	d) Ramura Răspund. civilă	534.204 43		
Diversi debitori	2.792.581 60	e) Ramura Transport	58.242 32	6.531.237 50	
Spese de organizare	450.000 —	f) Ramura Viață		13.640.612 94	20.171.850 44
Mobilier și inventar după amortizări	160.000 —	Rezerve de daune după scăderea părții reasigurate:			
		a) Ramura Incendiu	1.079.049 37		
		b) Ramura Furt p. spargere	14.013 50		
		c) Ramura Accidente	74.500 —		
		d) Ramura Răspind. civilă	221.503 —		
		e) Ramura Transport	102.000 —	1.491.065 87	
		f) Ramura Viață		1.082.168 —	2.573.233 87
		Soc. de asigurare creditoare			11.687.588
		Soc. de reasig. creditoare			4.509.352 10
		Depozitul de rezervă al reasiguratorilor			23.886.106 81
		Diversi creditori			354.340 03
		Fondul de pensuni			380.836 68
		Dividende neridicate			625 33
		Profit raportat din anul 1925	439.888 61		
		Profit pe anul 1926	1.022.23 37		1.462.119 98
	77.019.093 30				77.019.093 30

Cluj, la 31 Decembrie 1926.

Revidiat și aflat în consonanță cu registrele Societății.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE
COMITETUL DE CENSORI

CLUJ.

No. 8435-1927.

Anunț

Municipiul Cluj, va da în întreprindere pe cale de licitație publică cu oferte în scris închise și sigilate, transportul lemnurilor de foc exploatare în pădurea sa din lotarul comunei Gilău, partea așa numită „Pădurea orașului“, în cantitate de circa 1200 metri steri.

Licitația se va ține conform cu art. 72-83 din Legea Contabilității Publice în ziua de 15 Iulie 1927, ora 5 p. m. înaintea Delegațiunii Permanente, sala de ședință.

Condițiile de licitație se pot vedea la Serviciul Economic al Primăriei, camera No. 33.

Cluj, la 11 Maiu 1927.

Primăria Municipiului Cluj.

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI CLUJ.

No. 8437-1927.

Anunț

Municipiul Cluj, va da în întreprindere pe cale de licitație publică cu oferte în scris închise și sigilate, transportul lemnurilor de foc exploatare în pădurea sa din lotarul comunei Agărbic, partea așa numită „Dumbrava“ în cantitate de circa 1955 metri steri.

Licitația se va ține conform cu art. 72-83 din Legea Contabilității Publice în ziua de 15 Iulie 1927, ora 5 p. m. înaintea Delegațiunii Permanente, sala de ședință.

Condițiile de licitație se pot vedea la Serviciul Economic al Primăriei, camera No. 33.

Cluj, la 11 Maiu 1927.

Primăria Municipiului Cluj.

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI CLUJ.

No. 8436-1927.

Anunț

Municipiul Cluj, va da în întreprindere pe cale de licitație publică cu oferte în scris închise și sigilate, transportul lemnurilor de foc exploatare în pădurea sa din lotarul comunei Gilău, partea așa numită „Pădurea orașului“, în cantitate de circa 1615,50-199 metri steri.

Licitația se va ține conform cu art. 72-83 din Legea Contabilității Publice în ziua de 15 Iulie 1927, ora 5 p. m. înaintea Delegațiunii Permanente, sala de ședință.

Condițiile de licitație se pot vedea la Serviciul Economic al Primăriei, camera No. 33.

Cluj, la 11 Maiu 1927.

Primar: VASILE OSVADA. Secretar general: A. MORIA.

No. 114-1927.

Publicațiune

Pe baza deciziei No. 58508/1927 a Ministerului Instrucțiunii, se publică un nou concurs, pentru lucrări de construcție a liceului de școală din cartierul Coarșă.

Condițiile se pot vedea în ordine oficială la Serviciul Tehnic, Str. Brătianu No. 25. Ofertele însoțite de o garanție de 6% din suma ofertei, se vor înainta în plic închis și sigilat Comitetului școlii municipal, la 30 Maiu ora 11 a. m. în biroul Revizoratului școlar al municipiului. Cluj, 11 Maiu 1927.

Președinte, Dr. Victor Stancu. Secretar, Const. Jencica.

Tipărit în Institutul de Acte Grafice „Lapkiadó“ s. a. Cluj

Adresa

Biblioteca Universității

Cluj

12-13
ex. of.
2 ex.

SOCIETATEA DE MÂINE

a intrat în simpatia generală
a intelectualilor prin scrisul
metodic pentru prosperitatea
economiei și conștiinței sociale
a românilor.

Să nu rămână casă de intelectual
fără

SOCIETATEA DE MÂINE

LAPKIADÓ

Societate Anonimă
C I U J

Execută tot felul de lucrări aparținând
industriei grafice, cu preferințele cele mai
avantajoase. Primește lucrări din orice
parte a țării. Poședă cele mai noi
mașini „Interiyp“ de cules.